

VIERAANNUTTAMINEN JA SEN VAIKUTUS LAPSEEN

Pia-Mari Kuure & Katriina Piippo
Opinnäytetyö, Syksy 2017
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Oulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)
Diakoniatyöntekijän kelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Kuure, Pia-Mari & Piippo, Katriina. Vieraannuttaminen ja sen vaikutus lapseen. Oulu, syksy 2017. 62 s, 2 liitettä. Diakonia-Ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, Diakonisen sosiaalityön suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK) + diakonin virkakelpoisuus.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvata mitä vieraannuttaminen on, milloin vieraannuttaminen alkaa ja millaiset vaikutukset vieraannuttamisella on lapseen. Opinnäytetyön tavoitteena oli lisätä tietoutta vieraannuttamisesta ja tuoda ilmi diakoniatyön mahdollisuuksia auttaa perheitä erilaisten kriisitilanteiden keskellä.

Tutkimus on laadultaan kvalitatiivinen tutkimus, jossa on fenomenologinen suuntaus. Tutkimuksen menetelmänä toimi teemahaastattelu. Haastatteluun osallistui viisi vieraannuttamisen kohteeksi joutunutta aikuista. Haastateltavista yksi oli kokenut vieraannuttamista itse ollessa lapsi ja neljä haastateltavaa oli vanhempia, joita oli vieraannutettu toisen vanhemman toimesta. Aineisto analysoitiin laadullisella sisällönanalyysillä.

Opinnäytetyön tutkimustulokset ovat samoilla linjoilla jo aiemmin tehtyjen tutkimuksien kanssa. Tutkimustuloksista saadaan kuitenkin uuttakin näkökulmaa vieraannuttamisesta. Tulokset osoittivat, että vieraannuttajana voi toimia niin etä- kuin lähivanhempikin sukupuolesta riippumatta. Tutkimuksesta käy ilmi, että vieraannuttaminen alkaa yleensä erotessa ja voimistuu toisen vanhemman aloittaessa uuden parisuhteen. Tutkimus osoittaa, että vieraannuttamisella on todella iso vaikutus lapsen hyvinvointiin. Tuloksista käy ilmi, että lapsena koettu vieraannuttaminen on todellinen uhka lapsen henkiselälle hyvinvoinnille sekä kehitykselle. Tutkimuksen mukaan vieraannutettu lapsi kärsii niin psyykkisistä kuin fyysisistäkin oireista.

Avainsanat: vieraannuttaminen, lähivanhempi, etävanhempi, lapsen henkinen hyvinvointi.

ABSTRACT

Kuure, Pia-Mari & Piippo, Katriina. The effects of parental alienation on a child. 62 p., 2 appendices. Language: Finnish. Oulu, Autumn 2017. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Diaconal Social Work / Option in Social Services and Education. Degree: Bachelor of Social Services.

The purpose of the thesis was to describe what parental alienation is, when parental alienation begins and what kinds of effects it has on children. The aim was to increase awareness about alienation and to show what kinds of possibilities there are for diaconal work to help families in different kinds of crises.

The research is a qualitative research with a phenomenological approach. The methodology of the thesis is a theme interview. Five people took part in the interview. All interviewees were adults who had been targets of alienation in the past. One of the interviewees had experienced alienation as a child and four of them were parents who had been alienated by another parent. The material was analyzed by qualitative content analysis.

The research results of the thesis are similar to the results of former research done on the topic. However, the research results also give a new point of view to alienation. The results pointed out that the alienator could be either the resident or the non-resident parent, regardless of the sex of the parent. The research shows that the alienation usually begins during a breakup and it gets stronger when one of the parents starts a new relationship. The research also proves that alienation experienced during childhood is a real threat to the mental wellbeing and development of the child. According to the research, an alienated child suffers both from physical and mental symptoms.

Key words: parental alienation syndrome, resident parent, non-resident parent, child mental wellbeing

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	5
2 PERHEMUOTOJEN MONINAISUUS JA ERON VAIKUTUS.....	7
2.1 Perhe ja ero.....	9
2.2 Lapsen reagointi eroon.....	10
2.3 Lapsen oikeus molempiin vanhempiin	11
3 VIERAANNUTTAMINEN.....	14
3.1 Taustalla vaikuttavat motiivit ja käytetyt toimintatavat	15
3.2 Lapsen turvallisen kasvun ja kehityksen vaarantuminen.....	17
3.3 Etävanhempi vieraannuttamisen uhrina.....	19
3.4 Diakoniatyö apuna vieraannuttamisessa	20
4 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TOTEUTUS	25
4.1 Laadullinen tutkimus.....	26
4.2 Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä.....	29
4.3 Kohdejoukon valinta ja tutkimus aineisto	32
4.4 Aineiston analyysi.....	34
5 LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS	38
6 TUTKIMUS TULOKSET.....	42
6.1 Vanhempien näkemys vieraannuttamisen alkamisesta	42
6.2 Vieraannuttaminen käytännössä	43
6.3 Vieraannuttamisen vaikutukset lapseen	45
6.4 Vieraannuttamiseen saatava apu	46
6.5 Tutkimuksen yhteenveto.....	48
7 POHDINTA.....	51
LÄHTEET	54
LIITTEET	61

1 JOHDANTO

Vieraannuttaminen on ilmiö, jossa toinen vanhempi käytöksellään vaikeuttaa lapsen ja toisen vanhemman vuorovaikutussuhdetta tai aiheuttaa suhteen katkeamisen kokonaan. Vieraannuttamisen motiivina on vieraannuttajan tuntema katkeruus ja viha toista vanhempaa kohtaan. Riitaiset huoltajuussodankäynnit ja vieraannuttaminen usein repivät lapsen kappaleiksi aiheuttaen vakavia psyykkisiä ja fyysisiä oireita. (Pruuki ja Sinkkonen 2017, 49–52.)

Tämän tutkimuksen tavoitteena on saada vastauksia siihen milloin vieraannuttaminen alkaa ja millaisia vaikutuksia sillä on lapsen kasvuun ja kehitykseen. Valitsimme aiheen oman henkilökohtaisten kiinnostuksen pohjalta. Kiinnostus lähti liikkeelle siitä, kun olemme nähneet henkilökohtaisessa elämässä vieraannuttamista tapahtuvan lähipiirissä ja halusimme tutkia aihetta syvemmälle. Vieraannuttaminen aiheena on myös hyvin ajankohtainen ja muun muassa THL toivoisi vieraannuttamisesta enemmän tutkimustietoa. Aiheen ajankohtaisuus näkyy myös laajasti mediassa ja useat tahot tekevät tällä hetkellä toimenpiteitä, jotta vieraannuttaminen kriminalisoitaisiin. Vieraannuttamisesta on tehty useita lakialoitteita, mutta ne eivät ole johtaneet mihinkään. Työtämme voidaan käyttää apuna perheiden kanssa työskentelevissä työyhteisöissä, kuten perheneuvoloissa, kouluissa sekä lastensuojelussa. Työmme on tehty yhteistyössä Kirkkohallituksen kasvatus ja perheneuvonnan koulutuksen johtavan asiantuntijan Anne Anttosen kanssa.

Olemme tässä tutkimuksessa perehtyneet laajasti jo tehtyihin tutkimuksiin sekä teorian tietoon vieraannuttamisesta. Suomessa aiheesta on tehty hyvin vähän tutkimuksia. Toivomme tämän tutkimuksen tuovan meille ja muille tuleville sosiaalialan ammattilaisille lisää informaatiota siitä, mitä vieraannuttaminen on ja miten kauaskantoiset vaikutukset sillä on lapsen hyvinvointiin. Tuomme tutkimuksessa esille myös diakoniatyön mahdollisuuden auttaa perheitä eron ja kriisin keskellä.

Toteutamme tutkimuksen laadullisena tutkimuksena. Laadullinen tutkimus pyrkii ymmärtämään ja selittämään tosiasioita. Laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Lähestymme aihetta fenomenologisella tutkimusotteella, joka analysoi tietoisuutta, jossa ihmisten kokemukset ovat tutkimuksen kohteena. Toteutimme tutkimuksen empiirisen osan haastatteleamalla viittä vieraannuttamisen kokenutta aikuista.

2 PERHEMUOTOJEN MONINAISUUS JA ERON VAIKUTUS

Perhe muodostuu henkilöistä, jotka asuvat yhdessä avo-, avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa. Perheessä voi olla lapsia, mutta myös ilman lapsia asuvat pariskunnat luokitellaan perheeksi. (Tilastokeskus.) Suomessa vuonna 2016 oli tilastokeskuksen mukaan 1476000 perhettä. (Tilastokeskus). Perinteisesti perheen on katsottu koostuvan kulttuurisesti sekä sosiaalisesti vaihtelevasta kytköksestä, jonka jäseniä sitovat perheenjäsenille yhdenmukaiset normit. Tämän lisäksi ihmisten käsityksiä oman perheen koostumuksesta on pidetty melkein muuttumattomana. Perheen muodostuminen koostuu, kun tehdään rajaveto perheeseen kuuluviin ja sen ulkopuolelle jääneiden välillä. Olennaiset perheen määrittämisen seikat ovat lapset ja perheenjäsenten väliset rakkaudentunteet. Lisäksi vahvat tunnesiteet liitetään perheen määritelmään ja nämä säilyvät, vaikka perheenjäseniä ei tavattaisikaan säännöllisesti. Vahvasta tunnesiteestä kertoo myös perheeseen kohdistuvat tuen antamisen odotukset vaikeissa elämäntilanteissa. Perhe on lapselle tärkeä kasvuympäristö, johon voidaan parhaimmassa tapauksessa yhdistää helliä, rakastavia ja rohkaisevia ihmissuhteita. (Törrönen 2012, 16–17.)

Tavoitteena perhekeskusteluissa on löytää oikean perheen malli. (Nätkin 2003, 16). Jokinen (2005, 139–140) kertoo heteronormatiivisuuden, eli niiden käytäntöjen, joiden ansiosta seksuaalisuus näyttäytyy melko koherenttina, rooleista perheinstituutiossa. Jokisen mukaan heteronormatiivisuuden merkitys näkyy siinä, että miesten ja naisten väliset parisuhteet, joihin kuuluu lapsia, ovat yleisesti ymmärrettyjä, hyväksyttyjä, luontevia ja jopa itsestään selviä. Yleisesti parhaana perhekokonaisuutena lapsille pidetään kahden vanhemman, heteroseksuaalisen parisuhteen muodostamaa ”ehjää ydinperhettä” johtuen sen luonnollisuudesta biologisesti katsottuna. (Nätkin 2003, 16).

Kun halutaan tietoa normaalista perheestä, saadaan se määrittämällä perhe-elämä epänormaalin eli sen kautta mikä ei kuulu tavalliseen perhearkeen. (Vuori 2003, 50, 58). Perhemallien, jotka poikkeavat ydinperheestä ja niiden riskeistä lasten hyvinvoinnille käydään paljon julkista keskustelua. (Nätkin,

2003, 17). Kun tutkitaan perhemallien luonnollisuutta, voidaankin erottaa toisistaan kaksi ajattelutapaa, moderni ja postmoderni. Modernit ajattelijat etsivät perusteluita mielipiteilleen juuri ydinperheen luonnollisuudesta, ja vastaavasti postmodernisteilla on kriittinen asenne luonnollisuuteen. Ajatussuunnat pyrkivät keskustelemaan keskenään, eivätkä ole toisistaan irrallisia. (Nätkin, 2003, 16.) Tässä yhteydessä ajatus luonnollisesta perheestä korostaa muun muassa seuraavia asioita, vanhempien heteroseksuaalinen parisuhde ja avioliitto, naisten ja kodin kytkös, biologinen vanhemmuus sekä vanhempien hierarkkinen suhde, jotka ohjaavat edelleenkin kulttuurisesti ihmisten toimintaa. (Nätkin, 2003, 17). Kuitenkin eri perhemuotoja tutkittaessa on tultu siihen lopputulokseen, että perhe määrittyy aina yksilön sen hetkisen elämän tilanteen mukaan. (Ritala-Koskinen 2003, 133–134.)

Perhekeskustelussa sosiologian näkökulmasta on tapana ollut tutkia perhettä osana yhteiskunnan rakennetta, jossa yhteiskunnalliset muutokset näkyvät. Suomessa esimerkiksi tällaisesta mullistuksesta voidaan nostaa 1990-luvun lama. Nykypäivän tutkijat korostavat tunteiden roolia perhesuhteiden tukipilareina tai hajottajina. normisto suhteelle määritellään individuaalisesti kahden ihmisen kesken ja avioliitto perustuu ihmisten henkilökohtaisiin tunteisiin. Tämän kaiken keskiössä on parisuhde, jonka voi halutessaan päättää, kun siltä tuntuu. (Forsberg 2003, 86, 88, 90.) Parisuhteen päättämistä ja sen vaihtamista voidaan verrata työpaikan vaihtamiseen. Samanlaisia taloustieteiden vaihtotalousdiskurssin verrattavia arvoja liittyy myös lapsiin, joita hankitaan saamisen sijasta. (Pulkkinen 2002, 260–261.) Erotutkimuksissa on kuitenkin tullut ilmi, että parisuhteen päättymistä vaikeuttaa samalla mahdollinen perheen hajoaminen. Tästä voidaan päätellä, että lisääntyneet avioerot eivät ole saaneet aikaan perhemoraalin arvonalaskua. (Kuronen 2003, 105–106.)

Syitä parisuhteiden kariutumisiin ovat moraalisten ja taloudellisten osatekijöiden hämärtyminen. Näiden syiden sijaan perheen rakentuminen tapahtuu kiintymyksen, tunteiden ja rakkauden kautta. Haasteellista emotionaalisesta sitoutumisesta tekee nykyajan työelämän luonne ja ihmisten tietoinen mahdollisuus oman kumppanin valintaan. (Forsberg 2003, 88–89.)

Suurin muutos avioerossa aiheutuu perhekudosten purkautumisesta, kun vanhemmat muuttavat erilleen. Nykyisin suosittu perhemallin avoliiton hajotessa tapahtuu sama. Asiaa tarkasteltaessa lapsen näkökulmasta vanhempien erotessa ei ole merkitystä hajottaako ero avo- vai avioliiton. (Kylmäniemi 2011, 21.) Mitä yleisempiä avioerot ovat, sitä hyväksyttävämpiä niistä tulee. Sitä kautta myös aviopareihin ei kohdistu voimakasta sosiaalista painetta pysyä yhdessä. (Edvall 2001, 58).

Perehdyttäessä avioerotilastoihin on oltava tarkkana niistä tehtävien lapsia koskevien johtopäätösten kanssa. Tilastoihin merkitään kaikki eronneet perheet, kuten lapsettomat pariskunnat sekä perheet, joissa lapset ovat kenties jo aikuisia ja perustaneet oman perheen. Lapsettomilla aviopareilla todennäköisyys eroon on kaksinkertainen lapsiperheisiin verrattuna. Lasten kannalta avioerojen kasvu tulisikin ajatella muutoksena ajattelutavassa, joka vaikuttaa lasten mielikuvaan perheen muuttuvuudesta ja pysyvyydestä. (Lahikainen, Kraav, Kirmanen & Majjala 1995, 82–83.)

2.1 Perhe ja ero

Viime vuosien aikana perhe käsitteenä on muuttunut hyvin paljon ja perhemuotojen erilaisuus tulee lisääntymään tulevaisuudessa. Tämä johtuu avioerojen määrän voimakkaasta kasvusta sekä samaa sukupuolta olevien mahdollisuudesta rekisteröidä parisuhteensa. (Rakkauden lahja 2008, 6-12.) Samaa sukupuolta olevilla pariskunnilla on tänä päivänä myös oikeus adoptoida lapsi. Adoptiolaki antaa samaa sukupuolta oleville oikeuden saada adoptioeuvontaa ja hakea adoptiolupaa. (Seita, avioliittolaki).

Oli perheen muoto mikä tahansa, on sillä aina samat tehtävät. Perheen keskeisiksi tehtäviksi voidaan katsoa puolisojen välisen suhteen solmiminen, lasten saaminen ja seksuaalinen suhde puolisojen välillä, lapsen nimeäminen ja aseman anto hänelle, lasten ja muidenkin perheenjäsenten huolenpito ja suojeleminen, lasten kasvatusta, perheenjäsenten välinen tunne-elämän edistäminen sekä perheen voimavarojen ja palvelujen turvaaminen. (Taskinen 1994, 3.)

Toimivilla perheillä on perhetutkijoiden selvitysten mukaan nähtävissä muutamia yhteisiä piirteitä. Perheenjäsenet ovat huumoria käyttäviä, empaattisia ja heidän itsetunto on kohdillaan, vaikka omat heikkoudet ovat tunnistettavissa sekä ne tunnustetaan. Tällaisissa perheissä erilaisuus suvaitaan eikä mahdollisia ongelmia pidetä ylitsepääsemättöminä. Tämän lisäksi perheessä vallitsee tasa-arvoisesti jakautunut vallanjako, joka toimii hyväksytysti kaikkien kannalta. (Edvall 2001, 16.) Tasapainoinen suhde vanhempien välillä toimii esimerkkinä lapsen kehitykselle (Arajärvi & Koski 1989, 31).

Perhepsykologiassa yleensä perhettä tarkastellaan systeeminä. Mikrotasolla perheenjäsenet käsitetään yksilöinä. Alasysteemit syntyvät perheenjäsenten vuorovaikutuksesta. Näitä ovat vanhempien välinen parisuhde, lapsen ja vanhemman välinen suhde sekä sisarusuhde. Perhesuhteista tekee ainutlaatuisen se, että ne perustuvat laillisiin sopimuksiin tai sukulaisuuteen. Perhesuhteiden ainutlaatuisuutta lisää myös se, että ne ovat usein pitkäkestoisia. (Rönkä & Kinnunen 2002, 6-7.) Avioerot ovat lisääntyneet viime vuosina. Vuonna 2015 avioeroja tilastoitiin 13939. Tämä on 257 avioeroa enemmän kuin vuonna 2014. (Tilastokeskus.)

2.2 Lapsen reagointi eroon

Kun vanhemmat eroavat, koskettaa kriisi niin lapsia kuin vanhempiakin. Lapset saattavat usein kokea eron paineet ja siitä johtuvat muutokset voimakkaastikin. Usein lapset syyllistävät itseään vanhempiensa erosta. Lapsi osaa käsitellä eroa ja ahdistusta hyvin rajallisesti. Lapsi tarvitsee avioeron sattuessa paljon tukea ja suojelua. (Arajärvi 1999, 84.) Eron tullessa, perheen hajoaminen tapahtuu eri alueilla eri aikaan. Perhe-elämän saatossa on perheenjäsenille saattanut muodostua omat roolinsa, kuten lapsi, sisarus tai vanhempi, ja ero voi tuoda mukanaan tunnetta epäonnistumisesta näiden suhteiden muuttuessa. (Kylmäniemi 2011, 21.)

Psykologi ja psykoterapeutti Soili Poijula (2007) kertoo, miten avioero prosessina on vanhemmille hyvin stressaavaa aikaa. Voimakas stressi mitä vanhemmat kokevat erotilanteessa näkyy Soile Poijulan mukaan lapsissa, joille vanhempien kokemista paineista osa siirtyy. Lapselle stressiä ja pelkoa luovat tilanteet ovat eroa edeltäneet voimakkaat riidat, jotka pahimmilleen jatkuvat vielä erilleen muuton jälkeen. Lapselle saattaa avioerotilanteessa aiheutua voimakasta stressiä heille tutun ja turvallisen kiintymyssuhteen katkettua. Tämän suhteen heikkous tai sen katkokset vaikuttavat joidenkin lasten taustalla itsetuhoisuuteen. (Poijula 2007, 19, 27, 14.) Lapsilla on erilaisia keinoja selviytyä stressistä, riippuen siitä onko kyseessä traumaperäinen vai ei-traumaperäinen stressi. Poijula (2007, 19, 22 – 23, 26–27) tuo esimerkkejä näistä keinoista joita ovat itkeminen, taantuminen, vetäytyminen, kieltäminen, provosoiva käytös ja torjuminen. Esikouluiässä stressi voi ilmentyä huolena, pelkoina, unihäiriöinä ja eroahdistuksena. Koulua aloittavalla lapsella stressi saattaa näkyä käytöksessä tai lapsi saattaa myös kätkeä tunteen sisälleen, jolloin seurauksena voi olla riitaisuus, yliaktiivisuus, masentuneisuus tai koulupelko. Jotta lapsi kykenee selviämään voimakkaasta stressistä, tulee aikuisen osoittaa hänelle keinoja tai vastaavasti lapsen kanssa miettiä miten selviytyä tilanteista jotka ovat lapselle stressaavia.

Lapsen lähiverkostolla on iso vaikutus siinä, miten aktiivisesti lapsi onnistuu selviämään mieltä järkyttävästä tapahtumasta. Lapsen läheisten ihmisten on varottava aliarvioimasta lapsen pahaa mieltä ja pystyttävä antamaan lapselle tukea mitä hän kaipaa. Lyhytnäköisesti ajateltuna kriisin vähättely saattaa olla lapsen lähipiiristä ajateltuna tehokasta, mutta pidemmällä aikavälillä siihen liittyy häiriökäytöksen riski. (Poijula 2007, 55, 150.)

2.3 Lapsen oikeus molempiin vanhempiin

Kun lapsiperhe hajoaa, on vanhempien tärkeimpiä sovittavia asioita lapsen asumista, huoltoa ja tapaamista koskevat järjestelyt. Ensisijaisena tulisi vanhempien pitää mielessä lapsen etu. Tähän ensisijaiseen etuun voidaan ajatella lapsen mielipiteen kuunteleminen ja kunnioittaminen, mutta varsinaista

päätösvaltaa lapsi ei saa eikä pystykään ottamaan. Jos lasta vaaditaan asettumaan jommankumman vanhemman puolelle, tekee tämä hallaa lapsen omalle eroprosessille. (Kiianmaa 2008, 85–86, 95.)

Tilanteessa, jossa huoltajiksi sopivat vanhemmat eivät pääse yhteisymmärrykseen lapsen huoltoa koskevista asioista, asian päättää oikeus. Juridiset päätökset perustuvat aina sen hetkisen tilanteeseen ja niihin toivotaan vanhemmilta joustoa lapsen kasvaessa ja kehittyessä. (Arajärvi & Koski 1989, 41.) Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva laki on säädetty, jotta lapsen yksilölliset tarpeet ja toivomukset sekä tasapainoinen kehitys voidaan turvata. Laki lapsen huollosta määrää, että lapsen ja hänen vanhempiensa väliset suhteet säilyvät läheisinä. Laki myös määrää, että lapsen tulee saada turvaa, hellyyttä ja ymmärtämystä. (Finlex 8.4.1983/361)

Huomioidessa lapsen etua kuuluu tähän myös se, että asumis- ja tapaamisratkaisuja pohdittaessa selvitetään kaikista malleista hyviä ja huonoja puolia. Hyvässä ratkaisussa huomioidaan lapsen ikä, hänen omat tarpeensa ja elämäntilanne. Ratkaisu on riittävän selkeä silloin kun se luo lapselle pysyvyyden ja turvallisuuden tunteita. Lapsella on oikeus tavata kumpaakin vanhempaa ja tästä on syytä tehdä kirjallinen sopimus lapsen oikeuden turvaamiseksi. Yleisimmät riidat tapaamisissa johtuvat siitä, että tämä sopimus ei ole riittävän tarkka. Yhteyden säilyttäminen vanhempiin on tämän sopimuksen tarkoitus, eikä niinkään erityiskohtelun järjestäminen. Eron jälkeen vanhempien tulee pitää kiinni rajoista ja auktoriteetistaan, vaikka eron aiheuttamat syyllisyyden tunteet saattaisivat kyseenalaistaa niitä. (Kiianmaa 2008, 96, 121–123.)

Laki tapaamisoikeudesta antaa lapselle turvan tavata etävanhempaansa ja pitää häneen yhteyttä. (Finlex 8.4.1983/361). Yleissopimus lasten oikeuksista takaa, että kaikissa yksityisissä- ja julkisissa toimissa otetaan aina ensisijaisesti huomioon lapsen etu. Lapsella on oikeus tuntea vanhempansa ja olla molempien vanhempansa hoidettavana. Lapsen tulee saada pitää yhteyttä etävanhempaansa säännöllisesti ja lapsella on oikeus henkilökohtaiseen suhteeseen ja sen ylläpitämiseen vanhempaansa, josta asuu erillään. (Unicef,

YK:n lastenoikeuksien julistus.) Lapsen tarpeiden huomioiminen on ensisijaisesti vanhempien vastuulla, mutta lapsen oikeuksien, kuten oikeus molempiin vanhempiin, toteutuminen sekä oikeuksista huolehtiminen on valtion ja kunnan viranomaisilla. (Rikosseuraamuslaitos.)

3 VIERAANNUTTAMINEN

Ensimmäiset kirjoitukset vieraannuttamisesta ovat vuodelta 1976. Lasten psykiatri Richard Gardner lanseerasi vieraannuttamisen (Parental Alienation Syndrome eli PAS), joka käsitteenä on edelleen kiistanalainen ja epätieteellinen. Gardner on eriyttänyt kahdeksan tyypillistä piirrettä, joita aiheutuu lapsessa vieraannuttamisen seurauksena. Näistä kolme piirrettä riittää PAS-diagnoosiin. (Pruuki & Sinkkonen 2017, 50-52.)

Taulukko 1. Richard Gardnerin kahdeksan tyypillistä PAS piirrettä.

Gardnerin määritelmän mukaiset piirteet	
1	Panettelukampanja etävanhempaa vastaan.
2	Vähäiset tai mielettömät perustelut toisen vanhemman torjunnalle.
3	Ambivalenssin puute (suosikkivanhempi on täysin hyvä, vieraannutettu vanhempi täysin paha).
4	Lapsen väite omin päin päätymisestä kielteiseen käsitykseen toisesta vanhemmasta.
5	Lapsi puhuu toisen vanhemman suulla torjutusta vanhemmasta.
6	Lapsi ei tunne syyllisyyttä torjutun vanhemman mustamaalaamisesta eikä kiitollisuutta häntä kohtaan.
7	Lapsen mekaaninen ja tunteeton kielteisten kuvauksien toisto torjuttua vanhempaa kohtaan.
8	Vihamielisyyden leviäminen torjutun vanhemman lähipiiriin.

Häkkänen-Nyholmin ym. mukaan vieraannuttaminen tarkoittaa toisen tai molempien vanhempien tietoista mustamaalaamista ja vähättelyä lapselle toisesta vanhemmasta. Vieraannuttaja vanhempi vahvistaa ja ruokkii lapsen toiseen vanhempaan kohdistuvia kielteisiä tuntemuksia ja ajatuksia. Lapsi oppii suvaitsevaisuuden ja toisten ihmisten kunnioittamisen sijaan julmuutta ja kovuutta ja sitä, että ihmissuhteissa on sallittua olla vaativa ja mikäli toisen ihmisen ominaisuudet eivät ole tarpeeksi hyviä, toisen ihmisen voi hylätä. (Häkkänen-Nyholm 2010, 499; Häkkänen-Nyholm, Laajasalo & Tuuri 2013, 27, 29.)

Vieraannuttaminen nähdään yleisesti tavoitteellisena toimintana, vaikka vieraannuttamiseen pyrkivä käyttäytyminen voi tapahtua tietoisesti tai osin tiedostamatta. Vaikutukset vieraannuttamisesta ovat hyvin pitkäkestoisia niin lapsen, kuin vanhempien elämässä. Tilanteena vieraannuttaminen on hyvin monimuotoinen tilanne, jota esiintyy eron hetkellä, eroprosessin aikana tai vielä vuosia eron jälkeen. Vieraannuttaminen voi alkaa parisuhderiitojen yhteydessä, huolto- ja tapaamisasioiden sovittelun aikana tai jo parisuhteen aikana. Vieraannuttamisen katsotaan kuitenkin syventyvän eron hetkellä ja lapsen huolto- ja tapaamisasioiden selvittelyn yhteydessä, jolloin konfliktit useasti vanhempien välillä kasvavat. Vieraannuttamisen yleisyyttä huoltoriidoissa ei ole Suomessa tai muissa Pohjoismaissa toistaiseksi tutkittu, mutta Yhdysvalloissa vieraannuttamista tapahtuu viranomaisien mukaan keskimäärin 10–30%:ssa huoltajuusriidoista. (Häkkänen-Nyholm 2010, 499; Häkkänen-Nyholm, Laajasalo & Tuuri 2013, 27, 29–31.)

3.1 Taustalla vaikuttavat motiivit ja käytetyt toimintatavat

Warshak (2012) on tutkinut vieraannuttamista ja tuonut teoksissaan esille eri tasoja vieraannuttamisessa ja niiden vaikutuksista. Useimmissa perheissä vieraannuttaminen tapahtuu osittain, joka aiheuttaa ristiriitoja lapsen suhteissa molempiin vanhempiin. Vieraannuttaminen voi toisessa ääripäässä johtaa toisen vanhemman ja lapsen kokonaisvaltaiseen välirikoon. (Warshak 2012, 28–30.) Vieraannuttamisessa käytettyjen toimintatapojen kirjo on hyvin laaja ja vieraannuttajalla on käytössään paljon erilaisia tapoja käyttäytyä, joilla hän pyrkii käännyttämään lapsen toista vanhempaa vastaan. Vieraannuttajan käyttämät toimintatavat katsotaan olevan riippuvaisia muun muassa vieraannuttajavanhemman persoonallisuudesta ja lapsen iästä. Vieraannuttaminen voi olla hiljalleen etenevää ja tilannesidonnaisesti tapahtuvaa toimintaa tai intensiivistä, pitkäkestoista ja lapsen elämää määräävää toimintaa. Lapseen kohdistuva uhkailu fyysisellä, henkisellä tai taloudellisella väkivallalla johtaa pakottavaan tilanteeseen, jossa lapsi joutuu valitsemaan vanhempiensa väliltä. Prosessina vieraannuttaminen on hyvin altis

muutoksille, ja usein vanhempi käyttää erilaisia toimintatapoja toteuttaakseen vieraannuttamista. (Häkkänen-Nyholm ym. 2013, 22–28.)

Taustalla vieraannuttajavanhemman käyttäytymiseen voi olla monia motiiveja ja syitä jotka nähdään huolto- ja tapaamisriidoissa. Tyypillisiä tunteita vieraannuttajavanhemmalla on vihan, petetyksi tulemisen ja katkeruuden tunteet entistä puolisoan kohtaan (Ali-Keskikylä 2008, 65; Häkkänen-Nyholm ym. 2013, 34). Vieraannuttajavanhempi on saattanut suhteensa aikana kokea tulleen hyväksikäytetyksi, petetyksi, nolatuksi tai väkivalloin kohdelluksi ja nähdä itsensä erotilanteessa uhrina. Nämä syyt aiheuttavat vieraannuttajavanhemmassa kostonhalua entistä puolisoa kohtaan. Vieraannuttaminen voi johtua myös lähivanhemman kontrolloimisen tarpeesta lasta koskeissa kasvatuksellisissa asioissa eron jälkeen. Vanhempi uskoo lapsen voivan paremmin, jos etävanhempi ei osallistu lapsen kasvatukseen. Vieraannuttajavanhemmalla voi olla hyvin vahva usko siihen, että lapsi ei tarvitse molempia vanhempiaan. (Häkkänen-Nyholm ym. 2013, 33–37.)

Tapaamistilanteet etävanhemman kanssa voivat olla eron jälkeen lapselle pelottava ja ahdistava kokemus, johtuen vähäisestä yhteydenpidosta etävanhemman kanssa. Lähivanhemman tulkinnat lapsen tunteista tapaamisen yhteydessä voi muotoutua etävanhempaa väheksyviksi siten, että etävanhempi ei pysty luomaan lapseen läheistä ja turvallista suhdetta ja näin vaatia tapaamisten päättymistä lapsen edun kannalta. (Savolainen 1984, 114.) Vieraannuttaja käyttää lasta tietoisesti vanhempien välisessä taistelussa rangaistuksen ja koston välineenä, vieraannuttamalla lasta etävanhemmasta. Vieraannuttajan pyrkimys on vaikuttaa sosiaalisiin valtarakenteisiin ja psyykkiseen hyvinvointiinsa. (Häkkänen-Nyholm 2010, 503.)

Häkkänen-Nyholm ym. kertovat muista mahdollisista syistä vieraannuttamiseen, näitä voivat olla muun muassa 1. Vanhemmuuden kokeminen kilpailutilanteena 2. Pyrkimys ylläpitää symbioottista suhdetta lapseen ja patologinen omistushalu 3. Pyrkimys tilanteen käyttämiseen kauppatavarana/neuvotteluaseena huoltoriidassa 4. Halu uuden elämän aloittamiseen ilman entistä puolisoa 5. Pyrkimys tehdä uudesta puoliosta vanhempi lapselle 6. Kokemus siitä, ettei

entinen puoliso ole oikeutettu vanhemmuuteen tai riittävän hyvä vanhemmaksi
 7. Tunne siitä, että muistot entisestä puolisosta aiheuttavat ahdistusta ja kipua.
 (Häkkänen-Nyholm ym. 2013, 36.)

Vieraannuttajat voidaan jakaa eri tyyppiin sen mukaan, miten he kokevat etävanhemman ja lapsen välisen suhteen. Naiivivieraannuttajaksi kutsutaan henkilöä, joka tiedostaa etävanhemman aktiivisen osallistumisen tärkeyden lapselle. Kuitenkin ajoittain hän kertoo kielteisiä asioita etävanhemmasta tai tekee jotain joka aiheuttaa negatiivisia tunteita lapsessa etävanhempaa kohtaan. Aktiiviseksi vieraannuttajaksi kutsutaan henkilöä, joka toistuvasti osoittaa voimakasta turhautumista ja kaunaa etävanhempaa kohtaan, vaikka tiedostaakin etävanhemman merkityksen lapselle ja näin aiheuttaen negatiivisia tunteita lapsen ja etävanhemman välille. Pakkomielteinen vieraannuttaja tekee kaikkensa lapsen ja etävanhemman välien rikkoutumiseksi ja näin aiheuttaa toistuvasti negatiivisia tunteita lapsessa ja etävanhemmassa. (Häkkänen-Nyholm 2010, 502–503.)

3.2 Lapsen turvallisen kasvun ja kehityksen vaarantuminen

Lapselle saattaa syntyä vanhempien erokonfliktissa lojaliteettiriitiriita. Tässä riitiriidassa lapsi pyrkii olemaan vanhemmilleen tasapuolinen ja lapselle on tärkeää olla loukkaamatta kumpaakaan vanhempaansa. Vanhempien heikot välit ja riitaisa suhde voi johtaa siihen, että lapsi joutuu valitsemaan vanhempiensa väliltä. Lojaliteettiriitiriita ilmenee lapsessa ahdistuneisuutena, epävarmuutena ja syyllisyyden kokemuksina. Tilanne heikentää myös lapsen kykyä muodostaa itsenäistä ja tasapainoista suhtautumista muihin ihmisiin. (Häkkänen-Nyholm & Nyholm 2015, 86.) Lojaliteettikonflikti tulee esille erityisesti tasapeliriidoissa, jolloin lapsi tuntee helposti syyllisyyttä ilmaistessaan toivomuksiaan vanhempien välisessä riidassa. Lojaliteettiin kuuluu myös lapsen asettuminen sen vanhemman puolelle, jonka uskoo enemmän tarvitsevan häntä. Lapselle saattaa tulla käsitys, ettei vanhempi selviä ilman häntä tai lapsi uskoo, että hän on kykeneväinen auttamaan vanhempaansa selviämään. (Aaltonen 2009, 253 - 254.) Warshakin (2012) mukaan lapsen kannalta ikäviä

ovat vanhempien väliset riita- ja syyttelytilanteet, koska lapsi samaistuu kumpaankin vanhempaansa. Toiseen vanhempaan kohdistuneet haukut kääntyvät lapsella hänelle itselle suunnatuksi loukkaukseksi ja tämä vahingoittaa lapsen minäkuvaan heikentävästi. (Warshak 2012, 50–51.) Lukuiset tutkimukset ja eri tutkijat ovat yksimielisiä siitä, että vieraannuttamisella vaarannetaan vakavasti lapsen psyykkinen kehitys ja turvallinen kasvu. (Häkkänen-Nyholm ym. 2013, 44).

Tyypillisimpiä oireita vieraannuttamiselle altistuneelle lapselle muun muassa hermostuneisuus ja ahdistuneisuus, heikko itsetunto, turvattomuuden tunne, psykosomaattiset oireet, masentuneisuus, etävanhempaan kohdistuneet vihantunteet, perusteettomien pelkojen esiintyminen, toistuvat itsesyytökset, lisääntynyt riski paniikki- ja ahdistuneisuushäiriölle, kouluvaikeudet sekä pakko-oireet. Lapselle syntyy myös vääristyneitä kuvia ja muistoja menneisyydestä sekä toisesta vanhemmasta. Lapsen mielessä kuvitellut asiat saattavat muuttua todellisuudessa tapahtuneiksi, kuten esimerkiksi ”minulle huudettiin aina isän luona” (Häkkänen-Nyholm ym. 2013, 28–29, 44.)

Yhdysvalloissa vieraannuttamista on tutkittu enemmän kuin Suomessa. Ben-Ami ja Baker (2012) ovat tutkineet vieraannuttamisesta johtuvia psykologisia vaikutuksia ja niiden ilmenemistä aikuisiällä. Tutkimukseen osallistuneita aikuisia oli 118, joista lapsuudessa vieraannuttamista toiselta vanhemmalta kokeneita oli 70 henkilöä. Loput 48 henkilöä olivat eroperheistä, mutta eivät olleet kokeneet vieraannuttamista ja suhde molempiin vanhempiin oli hyvä. Tutkimuksessa selvitettiin vieraannuttamisen vaikutuksia henkilöiden hyvinvointiin ja omavaraisuuteen. Omavaraisuutta tarkasteltiin tutkimuksessa rahan käytöllä sekä koulu- ja työmenestyksellä. Tutkimuksessa selvisi itsenäisten päätöksien tekemisen vaikeus vieraannuttamista kokeneilla henkilöillä, sillä tarve ja tottumus miellyttää molempia vanhempia on jäänyt käyttäytymismalliksi lapsuudesta. Vieraannuttamista kokeneilla vastaajilla oli heikompi tulos kaikissa omavaraisuuden osa-alueissa.

Tutkimuksen mukaan tavoitteiden asettaminen itselleen ja kehujen saaminen onnistumisista on lapselle tärkeää. Tarkastelemalla vastaajien masennusta,

alkoholin käyttöä, kiintymystä sekä itsetuntoa mitattiin vastaajien hyvinvointia. Lapsi, joka kokee hylätyksi tulemisen tunteita toisen vanhemman taholta sekä vieraannuttamista, tämä näkyy aikuisiällä erilaisina masennuksen oireina. Kokemukset heikosta kiintymyssuhteesta näkyvät taas ihmissuhteissa vaikeuksina. Lisääntyneellä alkoholin- ja huumeiden käytöllä pahan olon poistamiseen oli selkeä yhteys vaikeista perheoloista ja sekavasta perhedynamiikasta kokemuksen omaavilla ihmisillä. Kun vieraannuttamista kokenut henkilö on lapsuudessaan joutunut toimimaan muiden halun ja mieltymysten mukaan, heijastuu nämä kaikki heikentyneeseen itsetuntoon aikuisiällä. Tutkimuksen mukaan vieraannuttamisella on negatiivisia vaikutuksia pitkällä aikavälillä tarkasteltuna henkilön sosiaaliseen ja psyykkiseen elämään. (Ben-Ami & Baker 2012, 168–184.)

3.3 Etävanhempi vieraannuttamisen uhrina

Tilanne vieraannuttamisen kohteeksi joutuneelle vanhemmalle aiheuttaa voimakkaita toivottomuuden ja turhautumisen tunteita. Etävanhempi kokee auktoriteettiasemansa lasta kohtaan vaikeutuneen ja vanhemmuuden roolin heikentyessä toimiminen lapsen kanssa hankaloituu. Vieraannuttamista kokeneet etävanhemmat ovat kuvailleet elävänsä lapsen armoilla, eivätkä uskalla rankaista lasta tai kyseenalaistaa lapsen mielipiteitä tai päätöksiä. Taustalla kummittelee pelko yhteydenpidon katkaisemisesta. Kasvatuksellinen suhde lapsen ja etävanhemman välillä ajautuu näin kaaokseen, missä lapsi elää vailla kuria, ohjausta ja järjestystä. Etävanhemmat kokevat, että vieraannuttamistilanteessa lapsi määrittelee haluaako hän tavata etävanhempaa, kuinka usein ja millaisissa olosuhteissa. (Häkkänen-Nyholm ym. 2013, 51.)

Savolaisen (1984) mukaan lapsi voi kokea ahdistusta ja pelkoa eron jälkeen muuttuneen tilanteen ja niukan yhteydenpidon vuoksi tavatessaan etävanhempaa. Etävanhempi voi tulkita lapsen kielteisiä reaktioita päinvastoin kuin lähivanhempi, osoituksena siitä, että lähivanhempi on antanut tapaamisista kielteisen kuvan ja pelotellut lasta tapaamisilla. Etävanhempi voi myös tulkita

lapsen reaktioita siten, että lapsi kokee pahaa mieltä ja pettymystä tapaamisen päättyessä. Etävanhempi saattaa myös kokea, ettei lähivanhempi pysty muodostamaan ja luomaan turvallista, tervettä suhdetta lapseen. (Savolainen 1984, 114–115.)

Jos lähivanhempi näkee lapsen edun kannalta tilanteen päinvastaisella tavalla, muodostuu ristiriita, joka nähdään tyypillisenä erotapauksissa. Lähivanhempi lähtee tällöin ajamaan asiaa siitä, että etävanhempaan tapaamisoikeudet on lopetettava. Etävanhempi pitää taas itsestään selvänä, että lapsen edun mukaista olisi lapsen huollon siirtyvän yksin hänelle. (Savolainen 1984, 114.)

Aiemmissa tutkimuksissa on osoitettu, että vieraannuttaminen ei ole sukupuoleen sidottua, vaan sen katsotaan tapahtuvan niin äitien kuin isienkin osalta. Vieraannuttamiseen käytetyissä toimintatavoissa ei myöskään ole havaittu eroja (Häkkänen-Nyholm ym. 2013, 82–83; Sorokin 2014, 50–53.) Kuitenkin tilastoja tarkkaillessa usein lähivanhempana toimii äiti ja etävanhempana isä. Taustalla on vaikuttamassa hyvin vahva kulttuurinen perinne, jonka mukaan äiti on lähihuoltaja lapselle. (Hannuniemi 2009, 233.) Hannuniemi (2015) toteaa väitöskirjassaan, että vieraannuttaja voi olla kuka tahansa lapsen lähipiirissä, usein toinen vanhempi, mutta joissain tapauksissa vieraannuttamista voivat harjoittaa myös molemmat vanhemmat ja jopa yhtäaikaaisesti. (Hannuniemi 2015, 206.)

3.4 Diakoniatyö apuna vieraannuttamisessa

Tätä työtämme varten tehdyssä tutkimuksessa kukaan haastateltavista ei ollut osannut hakea apua vieraannuttamiseen seurakunnalta. Haluamme tuoda esille diakonia työtä ja seurakunnan mahdollisuutta auttaa perheiden tukemisessa ja avun tarjoamisessa.

Diakonian alkujuuret löytyvät lähimmäisenrakkaudesta ja Raamatusta. Seuraamalla Jeesuksen esimerkkiä meidän tulisi rakastaa lähimmäistä kuten itseämme ja kohdata apua tarvitsevat sairaat, köyhät ja syrjäytetyt.

Diakoniatyön katsotaan olevan juuri näiden avuntarpeessa ja hädässä olevien perheiden tukea ja auttamista. Kyseenä diakoniatyössä on lähimmäisenrakkauden toteuttaminen niiden hyväksi, joilla avuntarve on suurin ja joita ei muulla tavoin auteta. (Rättyä 2010, 14-15.; Helin, Hiilamo & Jokela 2010, 13) Diakonian tehtävänä on puolustaa ihmisarvoa kaikissa elämäntilanteissa. (Matti 2003, 10).

Kunnallisten terveys- ja sosiaalipalveluiden väheneminen sosiaalipolitiikan muutosten seurauksena näkyy myös vaikutuksina seurakuntiin. Diakoniatyö on kokenut muutosta, sitä on tarkennettu ja sille on pyritty kehittämään uusia työmuotoja. Seurakuntadiakonin ammatillinen työkenttä on lähentynyt sekä yhdistynyt kunnallista sektoria. Nykyään seurakunta on haluttu yhteistyökumppani ja tunnustettu toimija. Historiallisesti katsottuna seurakuntadiakonia paikantuu seurakunnan ja kunnan rajalle, jossa on yhdistyneet sosiaalityö ja terveydenhuolto limittyen yhteen palvelemiseen ja lähimmäisenrakkauteen perustuvaan apuun. Nykypäivänä yhteistyö kunnan kanssa on itsestäänselvyys. (Pyykkö 2004, 135-138.)

Diakoninen perhetyö liittyy kirkon sisällölliseen sanomaan läheisesti. Kirkkolaki käsittää kirkollisten toimitusten lisäksi kristillistä kasvatusta yleisellä tasolla. Tämä toimii perustana diakoniselle perhetyölle. Diakonisen perhetyön avulla tuetaan seurakuntalaisten ihmisyyden kasvua, lähimmäisenrakkautta sekä hengellistä elämää. (Hämäläinen & Koistinen 2012, 14.) Diakoninen perhetyö on laaja-alaista niin työmuotojen kuin asiakaskunnan suhteen. Ei ole yksiselitteistä tai vakiintunutta työmuotoa, joka käsittäisi diakonia perhetyön. Diakoniatyöntekijöiden toteuttamalle perhediakonialle ja sen eri työmuodoille on seurakunnissa monta kutsumanimeä. Näitä ovat muun muassa perhediakonia, diakoninen perhetyö sekä erillisenä työmuotona lapsidiakonia. (Rundgren 2008, 40-45, 58)

Diakoniatyössä perhe nähdään kokonaisuutena, joka koostuu yksilöistä. Yhden perheen jäsenen kärsiessä tilanteesta kärsii koko perhe ja apu vaikuttaa kaikkiin perheen jäseniin. Jokainen perheenjäsen on osa tärkeää ja omaa perhekokonaisuutta. Perhelähtöinen työote näkyy jokaisen perheen ja heidän

elämäntilanteiden yksilöllisenä kohtaamisena. Jokainen meistä on lähtöisen perheestä ja diakoniatyössä perhe on läsnä, vaikka kohdattaisi vain yksi ihminen. (Rättyä 2012, 104.) Perheiden kohtaamiseen erityisen hyvä toimintatapa on kotikäynnit, koska tällöin läsnä on koko perhe lapsista vanhempiin. (Rättyä 2012, 106).

Perhelähtöisyyden lisäksi diakonista perhetyötä ohjaavia periaatteita ovat kiireettömyys, tasavertaisuus, realistisuus ja yhteistyö. Perhelähtöinen diakoniatyö tapahtuu perheen ehdoilla, perheen sääntöjä ja toimintakulttuuria kunnioittaen. Tasavertaisuus näkyy työntekijän ja perheen tasavertaisena suhteena, mutta myös tasavertaisuutena perheenjäsenten kesken. Tähän liittyy myös puolueettomuus, jolloin työntekijä ottaa kaikki perheenjäsenet huomioon samalta tasolta, jokaisen näkökulmaa huomioiden ja tukea antaen. (Rättyä 2012, 105.)

Muutokset perheissä tapahtuvat yleensä hitaasti. Diakoniatyöntekijältä vaaditaan ajan antamista, sitoutumista sekä kärsivällisyyttä. Työntekijän tulee kannustaa vanhempia lapsen edun huomioimisessa sekä tuoda lapsi näkyväksi. Diakoniatyöntekijöillä on iso rooli perheen kokonaisvaltaisen tilanteen kartoittamisessa sekä avun vastaanottamisen kannustajana. (Rättyä 2012, 105-106.)

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon historia parisuhdetyön osalta ulottuu toisen maailman sodan jälkeiseen aikaan. Sodan päätyttyä ilmeni monissa avioliitoissa ristiriitoja. Avioerojen määrä kasvoi hetkessä kolminkertaiseksi. Avioliittoneuvonta vakiinnutti paikkansa osana seurakunnissa tehtävää työtä, kun 50-luvulla Helsingin jokaiseen seurakuntaan koulutettiin ja määrättiin pappi tekemään sivutoimena avioliittoneuvontaa. Helsinkiin perustettiin myöhemmin perheneuvonta keskus, jolloin pari- ja perhetyölle järjestettiin omat tilat ja päätoimiset työntekijät. (Gävert 1997, 18.)

Perheneuvonta on osa diakoniatyötä ja kirkon hengellistä perustehtävää. Perheasiain neuvottelukeskuksen perheille annettavia palveluita ovat perheneuvonta, perheasioiden sovittelu, eroryhmä, uusperheryhmä,

parisuhderyhmät. Seurakunnan perheasiain neuvottelukeskuksiin asiakkaat tulevat lähetteellä, palveluohjauksella tai oma-aloitteisesti. Perheneuvonnalla tuetaan puolisoiden suhdetta, vanhemmuutta sekä lasten hyvinvointia. (Sakasti.) Seurakunnat tekevät myös ehkäisevää lastensuojelutyötä. Työntekijä toimii lasten ja perheiden tukena. Lapsen hyvinvointi ja etu toteutuvat seurakunnan ennaltaehkäisevässä lastensuojelutyössä, jota ohjaa Kristillinen lähimmäisenrakkaus ja ihmiskäsitys. (Kirkkohallitus 2007, 3.)

Perheasioiden sovittelussa autetaan asiakkaita selvittämään erotilannetta ja näkemään ero aikuisten sekä lasten kannalta. Sovittelun tarkoituksena on sopimukseen pääseminen lasten asumisesta ja tapaamisista. Sovittelu auttaa selviämään erosta ja ottamaan huomioon lasten edun erotilanteessa. Perheasioiden sovittelukäynneillä diakoniatyöntekijä tapaa vanhempia ja lapsia. Työntekijä ottaa huomioon lasten toiveet ja tarpeet ja välittää ne vanhemmille, jotta lasten oikeudet toteutuisivat sopimusten teossa. Sovittelupalveluiden avulla vanhemmat ja lapset kykenevät selviytymään erotilanteessa ja säilyttämään henkisen sekä sosiaalisen hyvinvointinsa. Sovittelupalvelut vähentävät tarvetta oikeusprosesseille erotilanteissa. Sovittelu mahdollistaa vanhempia näkemään eron lasten näkökulmasta sekä ottamaan lasten tarpeet huomioon erotilanteessa ja sen jälkeen eri elämänvaiheissa. (Sakasti.) Seurakunta toimii yhteistyössä kunnan kanssa lapsia ja perheitä koskevia suunnitelmia tehtäessä. Tärkeässä osassa nähdään moniammatillinen verkostoituminen seurakunnan ja kunnan työntekijöiden välillä. (Kirkkohallitus 2007, 4.)

Seurakunnan eroryhmä tukee erosta selviytymistä ja auttaa asiakasta siirtymään uuteen vaiheeseen elämässään. Eroryhmän apu ja hyöty vaikuttavat asiakkaaseen itseensä, mutta myös hänen lapsiinsa ja muihin läheisiin ihmisiin. Seurakunta järjestää uusperheille tarkoitettuja vertaistukiryhmiä. Ryhmien tarkoituksena on auttaa uusperheen vanhempia arjessa. Ryhmä auttaa jäsentämään vanhempien ajatuksia, koskien erilaista perhedynamiikkaansa. Uusperheryhmän auttaa perheen vanhempia, mutta myös heidän lapsiaan. Ryhmästä on etua myös perheen lasten etävanhemmille sekä heidän kumppaneilleen. Parisuhderyhmässä pariskuntia autetaan selviytymään

ristiriitatilanteista sekä ehkäistään niitä. Parisuhderyhmä lisää ymmärrystä ja hyvinvointia parisuhteeseen. Se vaikuttaa parantavasti myös perheen lasten hyvinvointiin ja vahvistaa vanhemmuutta. (Sakasti.)

Saimme henkilökohtaisen tiedonannon Kirkkohallituksen kasvatus- ja perheasioiden johtavalta asiantuntijalta Anne Anttoselta. Hän kertoi perheasioidenneuvottelukeskusten tilanteesta tänä päivänä. Anttosen mukaan perheasiainneuvottelukeskuksiin jonotusaika on yhdestä kuukaudesta jopa kahteen kuukauteen ensimmäistä aikaa varatessa etenkin isoimmissa kaupungeissa. Perheasiainneuvottelukeskuksilla on tarjota kriisiaikoja, jolloin vastaanotolle saa ajan nopeammin. Näitä aikoja annetaan esimerkiksi, jos perheessä on lähisuhdeväkivallan tai eron uhka. Perheasiainneuvottelukeskuksissa oli vuonna 2016 Suomessa 18154 asiakasta ja asiakaskäyntejä oli yhteensä 87875. Erikoiskoulutettuja perheneuvojia Suomessa on Kirkolla yhteensä n. 170 henkilöä. Kirkon perheasiainneuvottelukeskusten yhteistyö saman kunnan diakoniatyön kanssa vaihtelee paikkakunnittain. Rakenteellista yhteistyötä näillä tahoilla ei ole. Mutta ainakin kahdella paikkakunnalla nämä tahot toimivat osittain yhteistyössä. Kirkkohallitus on tehnyt oman kyselyn, jonka mukaan suurin osa asiakkaista kuulee heidän palveluistaan "puskaradion" kautta. Kirkon perheasiainneuvottelukeskuksiin ja heidän palveluihinsa on pitkät jonot ja avun tarve on suuri, mutta Anttosen mukaan lisää työntekijöitä ei voida palkata varojen vähyys vuoksi. Perheasiainneuvottelukeskusten palveluista ei myöskään tiedoteta tällä hetkellä, sillä kysyntä ylittää jo nyt tarjonnan. (Anne Anttonen.)

4 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET JA TOTEUTUS

Käsitlemme tässä luvussa tutkimuksen empiirisen osan toteuttamista. Ensimmäisenä esittelemme tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset. Sen jälkeen pureudutaan tutkimusmenetelmään. Käymme läpi laadullisen tutkimuksen teoriaa ja miten haastattelu toimii tutkimusmenetelmänä. Kuvaamme aineiston analyysiä ja käsitlemme analyysimenetelmää jolla teimme sisältöanalyysin. Tässä luvussa pohdimme myös tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä.

Tutkimuksen pyrkimyksenä on selvittää milloin vieraannuttaminen alkaa ja millaiset vaikutukset vieraannuttamisella on lapseen. Vieraannuttamisen alkamista ei ole tutkittu paljoa, mikä tekee tutkimuksesta mielenkiintoisen. Lisäksi tutkimuksella haluamme selvittää millaista apua ihmiset ovat hakeneet vieraannuttamisesta johtuneisiin ongelmiin ja mitkä tahot tarjoavat apua siihen. Lisä-arvoa tutkimukseen tuo se, että tutkimukseen osallistuneet vieraannuttamista kokeneet eivät jokaisessa tapauksessa ole etävanhempia, vaikka useat jo tehdyt tutkimukset näin osoittavatkin.

Tutkimuksen tavoite on lisätä tietoutta vieraannuttamisesta ja tuoda esille se, missä vaiheessa vieraannuttamisesta olisi hyvä antaa apua ja opastusta vanhemmille. Tutkimuksen tavoite on myös antaa tietoutta vieraannuttamisen kanssa työskenteleville sekä esimerkiksi sosiaaliajaa opiskeleville ihmisille.

.

Tutkimus kysymykset:

1. Milloin vieraannuttaminen on alkanut?
2. Millaiset vaikutukset vieraannuttamisella on ollut lapseen?
3. Avun saanti mahdollisuudet vieraannuttamiseen?

4.1 Laadullinen tutkimus

Tässä tutkimuksessa tutkimme vieraannuttamista ilmiönä, ja koitamme kuvata tätä mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Valitsimme laadullisen tutkimuksen siitä syystä, että halusimme kuulla nimenomaan vieraannuttamisen kanssa eläneiden omia kokemuksia ilmiöstä.

Laadullisessa tutkimuksessa suositetaan aineistonkeruu menetelmänä muun muassa teemahaastattelua, havainnointia ja erilaisten dokumenttien analyysia. Fenomenologisessa tutkimuksessa olisi ihanteellisinta kerätä tutkimusaineisto avoimella haastattelulla, jolloin tutkittavat saavat vapaasti kertoa omista kokemuksistaan. Jos tutkija rajaa kysymyksiä liian tarkasti, saattaa tämä jättää ulkopuolelle tutkittavan merkityksiä koetusta ilmiöstä. (Perttula 1995, 112.) Kohdejoukko valitaan tarkoituksen mukaisesti, ei satunnaisesti. Tavoitteena on tutkittavien äänien ja näkökulmien esille tuominen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 159–160.) Tässä tutkimuksessa kohdejoukon tarkoituksenmukaisuus näkyy tutkittavien omalla halulla tuoda esille vieraannuttamisen vaikutukset lapseen.

Ajatus siitä, että todellisuus on moninainen, on kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän lähtökohtia. Laadullinen tutkimusote sopii tutkimukseen hyvin, kun tutkittavana ovat luonnolliset tilanteet ja kiinnostus painottuu yksittäisten toimijoiden merkitysrakenteista. (Metsämuuronen 2000, 14.) Tutkiessa todellisen elämän kuvaamista tulee kuitenkin ymmärtää, ettei todellisuutta voi pilkkoa osiin, vaan sitä tulisi käsitellä mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Arvolatautuneisuus kuuluu myös todellisuuden luonteeseen. Tutkimuksessa tämä tarkoittaa sitä, kuinka pyrimme ymmärtämään ilmiötä, jota arvot muovaavat. Laadullisessa tutkimuksessa ei ole mahdollisuutta saavuttaa objektiivisuutta sen perinteisessä mielessä. Tietäjän ja se mitä on tiedossa, tiedot punoutuvat toisiinsa, jolloin tuloksiksi saadaan ehdollisia selityksiä, jotka ovat sidonnaisia paikkaan ja aikaan. Yleisesti voidaan todeta, että kvalitatiivisessa tutkimuksessa ensisijainen tarkoitus ja tavoite ovat paljastaa sekä löytää tosiasioita kuin todistaa jo olemassa olevia väittämiä totuudesta. (Hirsjärvi ym. 2009, 161.)

Luonteenomaista laadullisen tutkimukselle on hypoteesittomuus, eli tutkijalla ei ole varmoja oletuksia ennakkoon tutkimuksen kohteesta tai työn tuloksista. Kuitenkin on suositeltavaa jonkinlainen työhypoteesi, arvaus siitä mikä analyysin tulos voi olla. (Eskola & Suoranta 2008, 19–20.) Tyypillistä piirteitä kvalitatiiviselle tutkimukselle kokonaisvaltaisuuden lisäksi on ihmisten suosiminen tiedonkeruun välineenä, tutkimustapausten käsittely ainutlaatuisina sekä laadullisten tutkimusmetodien laaja käyttö. Tällaisia tutkimusmetodeja ovat esimerkiksi teemahaastattelut ja havainnointi. (Hirsjärvi ym. 2009, 160.) Laadullisessa tutkimuksessa on aina myös mukana tutkijan arvomaailma, jonka pohjalta tutkija pyrkii ymmärtämään ilmiötä, jota tutkitaan. Tutkija ei itse määritä mikä on tärkeää laadullisessa tutkimuksessa, vaan havaitsee asioita aineistosta. Tutkittavien henkilöiden ”äänen kuuluminen” on tärkeää laadullisessa tutkimuksessa. (Hirsjärvi ym. 2009, 152, 155.)

Laadullisessa tutkimuksessa pyrkimyksenä ei ole tilastolliset yleistykset, vaan laadullisessa tutkimuksenteossa pyritään kuvaamaan jotain tapahtumaa tai ilmiötä sekä antamaan teoreettisesti mielekäs tulkinta tälle tapahtumalle tai ilmiölle. Tärkeää laadullisessa tutkimuksessa on, että henkilöt joilta tieto kerätään, tietävät tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman paljon ja heillä on kokemusta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 87–88.)

Laadullinen tutkimus voidaan kuvitella prosessina, jonka kulkua ei voida määritellä etukäteen tarkasti. Tutkija itse on laadullisessa tutkimuksessa aineiston keruu väline ja tutkijan tulkinat aineistosta kehittyvät tutkimuksen edetessä tutkijan tietoisuudessa. Prosessi laadullisessa tutkimuksessa voi olla avoin ja esimerkiksi aineistonkeruuta koskevat päätökset voivat muotoutua vasta tutkimuksen edetessä. Yksi ominaispiirre laadullisessa tutkimuksessa onkin tutkittavan ilmiön selkeytyminen ja avautuminen tutkijalle vähitellen ja sen myötä tutkimusmenetelmien tarkentuminen. (Kiviniemi 2007, 70.)

Fenomenologinen lähestyminen

Fenomenologiassa korostuu ihmisen näkemys kokemuksesta tiedon lähteenä ja käyttäytymisen perustana. Fenomenologiseen ajatteluun sisältyy käsitys maailmasta, itsestämme ja toisista subjektiivisen kokemuksen kautta. Inhimillistä maailmaa ei ole ilman inhimillisiä kokemuksia. (Becker, 1992, 10–11.) Fenomenologiseen tutkimusotteen suuntaan päädytään, jos tutkijan tavoitteena on tiedostetun kokemuksen tai tämän pintarakenteen kuvaaminen (Latomaa 2012a, 41–42). Tutkimuksen kohteena fenomenologiassa on jokin ilmiö, joka kuuluu tutkittavan elämäntilanteeseen ihmisen kokemana. (Lehtomaa 2005, 190). Fenomenologian keulahahmon Edmund Husserlin mukaan on tärkeää liittää yksilön kokemuksia elämismaailman kysymyksiin, sekä päivittäiseen elämään, arkeen jota eletään. Perusajatus fenomenologiassa on, että ihmisen kokemukset ja niiden merkitykset otetaan tarkasteluun todellisina ja ne ymmärretään fenomenologisen tutkimuksen lähtökohdaksi. (Husserl, 1995, 54–55.)

Tämä tutkimus kuvaa vieraannuttamista ilmiöpohjaisesti. Lähtökohtana tutkimuksessa on ihmisten omakohtaiset kokemukset vieraannuttamisesta ja sen vaikutuksesta heidän elämään. Fenomenologinen lähestymistapa tämän tutkimuksen tarkoitusta varten on perusteltu.

Tavoitteena fenomenologiassa on analysoida tietoutta, jossa tutkimuksen kohteena ovat ihmisten kokemukset. (Niskanen 2008, 100, 103). 1900-luvun alussa syntyneessä fenomenologiassa kiinnostus elettyyn todellisuuteen määrittää teoreettista suuntausta. (Miettinen, Pulkkinen & Taipale 2010, 9.) Fenomenologia pyrkii ymmärtämään ihmisten arkea kokemusperäisten kysymyksien kautta. Tutkimuksen päämääränä on tutkittava ilmiö, johon pyritään valitun metodin avulla. (Perttula 2000, 429.) Tieteellisyydellä tarkoitetaan fenomenologiassa käytetyn metodin kykyä tavoittaa tutkittava ilmiö (Rauhala 1993, 80). Ilmiön selittämisen sijaan tutkimuksen päämäärä on kuvata ilmiö sellaisenaan kuin tutkimukseen osallistuvat sen kertovat.

Moustakkaan (1994) mukaan ilmiötä pyritään kuvaamaan fenomenologisessa tutkimuksessa kokonaisuudessaan, antamalla siitä ehyen kuvan. Ilmiön kuvaaminen selittämisen sijaan on fenomenologisessa tutkimuksessa tärkeää. (Moustakas, 1994, 59.) Fenomenologisessa lähestymistavassa tutkijan objektiivisuutta painotetaan, joka pyritään saavuttamaan fenomenologisen reduktion avulla. Reduktiolla tarkoitetaan sisäistä prosessia, jonka avulla tutkija pyrkii siirtämään taustalle omat ennakkokäsitykset ja epäolennaisuudet. Tutkimuksen kannalta on tärkeää, että tutkija keskittyy tutkimuksen kannalta merkittäviin asioihin. Tavoitteena fenomenologiassa on kuvata asiat ilman teoreettisia käsityksiä, intuition avulla. Käytännössä tällä tarkoitetaan tutkijan kykyä välttää hahmottamasta teoreettisen viitekehyksen kautta tutkimusaineistoa. Tutkittavan kokemuksen tavoittaminen sellaisena kuin se tulee esiin, on tutkimuksen päämäärä, (Perttula 1995, 8-12, 26.)

Tutkimuksen kohteena olevat kokemukset käsitellään fenomenologiassa hyvin laajalla tavalla, ihmisen kokemuksellisuutena suhteessa omaan todellisuuteen eli elämismaailmaan. Suhde omaan kulttuuriin, muihin ihmisiin ja luontoon ilmenee ihmisen kokemuksina, joiden syntyyn vaikuttaa myös todellisuus. Fenomenologit liittävät kokemuksellisuuteen eli ihmiselämän perusmuotoon myös intentionaalisuuden eli merkityksellisyyden. Osaltaan merkitys vaikuttaa kokemuksen muotoutumiseen ja muovautumiseen. Ihmisten muodostamissa yhteisöissä muodostuu usein merkityksiä, joita jakavat useat ihmiset, näistä paljastuu yksilön kokemuksia tutkimalla aina jotain yleistäkin. Käsitysten ja kokemusten välinen suhde ei olekaan täysin ongelmaton. Pääperiaatteena voidaan pitää henkilön kokemusta hänen omakohtaisena asiana, kun taas käsitys kertoo yhteisön yleisesti hyväksytyistä tavoista ajatella elinympäristöä. Ei ole olemassa takuuta käsityksen ja sitä vastaavan kokemuksen yhteydestä toisiinsa. (Laine 2001, 26–28, 36.)

4.2 Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Haastattelu tilanteena on aina kahden ihmisen välinen vuorovaikutustilanne. Haastattelussa haastattelijalla on ohjaava asema, toisinkuin tavallisessa

keskustelussa, jossa molemmat osapuolet ovat yleensä tasa-arvoisessa asemassa. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 195.) Haastattelijalla on aina vuorovaikutustilanteessa mahdollisuus kysyä haastateltavalta asioita hänen elämänpiiristään. (Hirsjärvi & Hurme 2001, s. 41.) Valitsimme haastattelun aineistonkeruumenetelmäksi, koska sen avulla pääsimme selvittämään tarkasti haastateltavien kokemuksia aiheestamme. Haastateltavat saavat kertoa oman mielipiteensä tutkimastamme aiheesta. Haastattelun kautta on tavallisillakin ihmisillä mahdollisuus saada äänensä kuuluviin. (Eskola & Vastamäki 2001, 25.)

Teemahaastattelu

Tutkimuksen aineisto koostui viidestä teemahaastattelusta. Valitsimme teemahaastattelun, koska halusimme mahdollisimman tarkkaa tietoa tutkittavasta ilmiöstä ja sen kokemuksesta. Tässä tutkimuksessa kohdejoukon tarkoituksenmukaisuus näkyy vieraannuttamisen kokeneiden kertomuksina. Tutkimussuunnitelma elää usein tutkimuksen edetessä ja olosuhteiden mukaan suunnitelmaa voidaan myös muuttaa. Tehtäessä laadullista tutkimusta jokainen tapaus on ainutlaatuinen ja aineistoa käsitellään ja tulkitaan sen mukaisesti. (Hirsjärvi ym. 2007, 159–160.) Tässä tutkimuksessa sekä teoreettinen viitekehys, että tutkimuskysymykset saivat lopullisen muotonsa vasta tutkimuksen loppumetreillä. Saatu aineisto oli hyvin monipuolinen ja antoi informaatiota myös aluksi suunniteltujen tutkimuskysymysten ulkopuolelta.

Haastattelu kysymykset:

1. Millaisessa elämäntilanteessa vieraannuttaminen alkoi?
2. Millä tavoin vieraannuttamista on tehty aikuisen toimesta?
3. Millä tavoin vieraannuttaminen on näkynyt lapsen käytöksessä ja mitä vaikutuksia sillä on ollut lapseen?
4. Oletteko saaneet apua vieraannuttamiseen ja siitä mahdollisesti aiheutuneisiin ongelmiin?

Teemahaastattelussa haastattelun teema-alueet ja aihepiiri ovat kaikille samat ja kommunikointi tapahtuu kaikille ”yhteisellä kielellä”. Tämän asian vuoksi käsitteisiin ja kieleen liittyvät ongelmat ovat keskeisiä tekijöitä teemahaastattelussa. Haastattelua voidaan sanoa ja kuvailla kahden ihmisen väliseksi viestinnäksi (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48.) Tyypillistä menetelmässä on, ettei kysymyksillä ole tarkkaa muotoa eikä järjestystä. Teema-alueet päätetään etukäteen ja ne kerrotaan ennen haastattelua haastateltavalle. Teema-alueiden laajuus ja järjestys kuitenkin vaihtelevat haastateltavan mukaan. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 195.)

Eskolan ja Vastamäen mukaan ihmisten suostuvaisuuteen haastatteluihin näyttää olevan kolme motivaattoria. Nämä ovat haastateltavien mahdollisuudet saada kertoa oma kokemuksensa, tuoda oma mielipide esille asioista ja positiivinen kokemus osallistumisesta johonkin aiempaan tutkimukseen. (Eskola & Vastamäki 2010, 27–28.) Teemahaastattelun ideana ei ole kysymys-vastaus-haastattelu tilanne, vaan pyrkimys on keskustelunomaiseen vuorovaikutustilanteeseen. Tämä kuitenkin tapahtuu haastattelijan johdolla niiden aihepiirien pohjalta, jotka tutkimukselle on asetettu. Jotta kaikki teemat tulisi käsitellyiksi haastattelijan tulee olla tarkkana, että kaikki teemat tulevat käsitellyiksi kysymysten tarkan muodon ja järjestyksen puuttuessa. Tähän apuna toimii tukilista tai vastaava, josta voidaan varmistaa, että haastattelun sisältö pysyy tarkoituksen mukaisena, (Eskola & Vastamäki 2010, 26; 28–29.)

Hirsjärven ja hurmeen (2001) mukaan teemahaastattelua voidaan käyttää niin kvalitatiivisena kuin kvantitatiivisenakin aineistonkeruumenetelmänä. Teemahaastattelussa ei mitata yksityiskohtaisten kysymysten määrää ja tärkeyttä tai miten syvälle aiheeseen mennään, vaan haastattelu etenee teemojen varassa. Puolistrukturoimaton haastattelutyyppi vapauttaa haastattelua tutkijan näkökulmasta ja näin tutkittavan näkökulma asioihin tulee kuuluviin. Oleellista on, että henkilöiden tulkinnat asioista ja merkitykset jotka he antavat asioille syntyvät kaikki vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48.)

Toteutimme teemahaastattelu vapaamuotoisena keskusteluna, jonka pohjana toimivat aiemmin lähettämämme haastattelukysymykset. Haastattelun aikana tarkensimme joitain kohtia vielä lisää tarkentavilla kysymyksillä. Kysymykset jotka olimme ennalta laatineet, muovautuivat vapaasti myös haastattelun aikana vaihdellen järjestystä. Tärkeintä haastattelussa oli antaa haastateltavien kertoa vapaasti tutkittavasta ilmiöstä. Valmistautuessa teemahaastatteluun ei laadita yksityiskohtaista kysymyslistaa, vaan ikään kuin luetteloa teemoista ja niiden alle kuuluvista seikoista, joihin varsinaiset tutkimuskysymykset kohdistuvat. Tutkija ja tutkittava tarkentavat teemoja kokemuksen ja tuntemuksien mukaan haastattelutilanteessa. Teemoissa tulisi olla tarpeeksi väljyyttä, jotta niiden moninainen rikkaus todellisuudessa tulisi esille haastateltavan puheenvuorossa, sekä haastattelijan kykenisi syventämään halutessaan teemoja tilanteen niin salliessa. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 66.)

4.3 Kohdejoukon valinta ja tutkimus aineisto

Tutkimuksemme koostui viidestä haastattelusta, jotka teimme kesällä 2017. Löysimme Facebookista vieraannuttamisesta kärsiville vanhemmille vertaistukiryhmän. Otimme yhteyttä ryhmän ylläpitäjiin ja esittelimme lyhyesti itsemme ja opinnäytetyömme aiheen. Saimme luvan kutsua halukkaita tutkimukseemme sitä kautta. Haastatteluun halukkaat osallistujat ilmoittautuivat meille sähköpostilla. Haastatteluun ilmoittautuneita tuli monia, joista valikoitui 5 henkilöä haastatteluun. Neljä haastateltavista on kokenut vieraannuttamista toisen vanhemman toimesta ja yksi haastateltavista oli itse kokenut vieraannuttamista lapsena. Tämä yksi erilainen haastattelu antoi meille tutkijoina mahdollisuuden tutkia asiaa myös vieraannutetun lapsen näkökulmasta.

Haastateltavien valitsemiseen vaikutti saamamme sähköpostit sekä maantieteellinen sijainti. Halusimme tutkimukseen myös sekä naisia, että miehiä. Sähköpostiviestissä tutkimukseen osallistuneet kertoivat lyhyesti heidän kokemastaan vieraannuttamisesta ja mitä se oli heidän perheessään aiheuttanut. Maantieteellinen sijainti vaikutti valintaan, koska halusimme tavata

mahdollisimman monet haastateltavat kasvotusten. Tutkimukseen osallistuneista kolme oli naisia ja kaksi miestä. Vastaajien ikä sijoittui 26-41. Neljä viidestä haastattelusta toteutimme kasvotusten ja yksi viidestä haastattelusta toteutui puhelimitse.

Otimme jokaiselle tutkimukseen osallistuvalla oman haastattelurungon mukaan haastattelutilanteeseen. Sovimme rauhallisen paikan haastattelun tekemiseen. Kaksi osallistuneista kutsui meidät kotiinsa ja kaksi haastattelua toteutettiin kahvilassa. Epäroimme hieman kahvilan toimivuutta haastattelutilanteessa ja pohdimme onko kahvilassa liikaa taustamelua. Toteutimme kuitenkin haastattelut kahviloissa tutkimukseen osallistuneiden pyynnöstä. Molemmat kahvilat osoittautuivat rauhallisiksi aamupäivästä ja haastattelut sujuivat ilman häiriötekijöitä. Suunnittelimme ja mietimme valmiita kysymyksiä ja aihealueita, joista pystyimme keskustella haastateltavien kanssa. Ajatuksenamme oli, että haastattelukysymykset ovat vain suuntaa antavia ja aihepiiri vie keskustelua eteenpäin luonnollisella tavalla. Tämä ajatus toteutui, koska vieraannuttaminen aiheena on laaja ja ihmisille henkilökohtainen kokemus ja ihmiset halusivat kertoa aiheesta enemmänkin mitä tutkimuskysymyksemme olivat. Pyrkimyksemme oli tehdä haastattelutilanteesta mahdollisimman vapaa ja luonteva haastateltaville. Nauhoitimme haastattelut haastateltavien luvalla. Neljä viidestä haastattelusta nauhoitimme ääninauhurilla ja puhelimitse toteutetun haastattelun nauhoitimme puhelunauhoituksella.

Aineiston koko oli pieni, mutta laadullista tutkimusta tehdessä ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin. Pyrkimyksenä laadullisessa tutkimuksessa on kuvata tiettyä ilmiötä tai ymmärtämään tiettyä käyttäytymistä. (Tuomi & Sarajärvi, 2011, s. 85.) Aineiston ollessa pieni, voidaan tarkastella aineiston saturaatiota eli kylläntymistä (Eskola & Suoranta, 1998, s. 35). Tutkimuksessa saturaatio tarkoittaa, että uudet tiedonantajat eivät tutkimusongelman kannalta tuota enää uutta tietoa (Tuomi & Sarajärvi, 2011, 87).

4.4 Aineiston analyysi

Tutkimuksen ydintä on aineiston analyysi, tulkinta ja johtopäätösten teko. (Hirsjärvi ym. 2009, 216). Tässä tutkimuksessa teimme aineistoanalyysin ja aineiston käsittelyn laadullisen tutkimuksen sisältöanalyysillä.

Käytimme aineiston analysoimiseen laadullista sisältöanalyysia ja muodostimme haastateltavien kokemuksista yleistä tietoa fenomenologisen periaatteen mukaisesti. Lehtomaan (2011) mukaan tämä tarkoittaa sitä, että tutkittavan ilmiön kannalta ilmiön kannalta olennaiset asiat tulevat kuvatuksi. (Lehtomaa, 2011, 186.) Analyysin perusta on aineiston kuvaaminen. Tavoitteena on saattaa ilmiö synteettiselle tasolle, jolloin ilmiö tulee esille syvällisemmin. Aineisto on aina kokonaisuus, josta analyysiä tehdessä se puretaan pieniin osiin, yhdistellään ja luokitellaan. Kvalitatiivisen aineiston analyysi on kolmivaiheinen. Tähän kuuluu olennaisesti luokittelu, kuvaus ja yhdistely. (Hirsjärvi & Hurme, 2001, 144–145.) Miles ja Huberman kuvaavat (1994) aineiston sisältöanalyysin kolmivaiheista prosessia seuraavasti. Ensimmäisenä aineisto pelkistetään, eli redusoidaan, tämän jälkeen aineisto ryhmitellään eli klusteroidaan ja lopuksi vielä luodaan teoreettiset käsitteet eli abstrahoidaan. (Tuomi & Sarajärvi, 2013, 108.) Redusointi, eli aineiston pelkistäminen tarkoittaa sitä, että aineistosta jää kaikki epäolennainen pois. Tämä voi olla informaation joko pilkkomista osiin tai tiivistämistä. (Tuomi & Sarajärvi, 2013, 108.) Tämä on tutkimuksen eettisen ja luetettavuuden tarkastelun valossa hyvin tärkeä vaihe. Tämän tutkimuksen kannalta jokaisen haastateltavan kokemus nähdään merkillisenä ja oleellisena osana tutkimusta. Vaatii eettistä herkkyyttä käsitellä ja nähdä jokainen yksittäinen kokemus merkittävänä tutkimustulosten kannalta.

Havaintojen lukumäärää voidaan pelkistämällä karsia havaintoja yhdistämällä. (Alasuutari 2011.) Tuomen ja Sarajärven (2013) mukaan aineiston pelkistämistä ohjaa tutkimustehtävä, jonka mukaan olennaiset ilmaukset litteroidaan. (Tuomi & Sarajärvi, 2013, 109). Laadullinen analyysi koostuu Alasuutarin (2011) mukaan havaintojen pelkistämisestä ja myöhemmin arvoituksen ratkeamisesta. Kun aineistoa pelkistetään, sitä tarkastellaan silloin valitusta

teoreettismetodologisesta näkökulmasta. Merkityksellistä aineiston tarkastelussa on kiinnittää huomiota siihen mikä on olennaista tutkimuskysymysten kannalta. (Alasuutari, 2011, 40.)

Aloitimme aineiston analysoinnin litteroimalla teemahaastattelut. Litteroinnista jätimme pois sekä haastattelijoiden että haastateltavan käyttämät täytesanat ja tulkinnan kannalta epäolennaiset lausahdukset. Olisimme myös voineet jättää joitain kokonaisia haastattelun osia pois, koska keskustelu ajautui välillä selkeästi teeman ulkopuolelle. Halusimme kuitenkin olla mieluummin liian tarkkoja, koska emme voineet ennalta tietää, mitkä asiat tulisivat olemaan tutkimuksen edetessä oleellisia. Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2009) mukaan litterointi on sana sanalta aineiston puhtaaksikirjoittamista. (Hirsjärvi ym. 2009, 217). Tämä vaihe oli erittäin aikaa vievä, mutta aineiston analyysin kannalta koimme tämän tärkeäksi. Tavoitteena meillä oli kuvata ja ymmärtää haastateltavien kokemuksia.

Hyvän kokonaiskuvan saamiseksi kävimme läpi koko aineiston ennen varsinaista analyysia. Purimme haastattelut erillisille lomakkeille tietokoneelle kysymyksittäin. Jokaisen tutkittavan vastaukset numeroimme yksilöllisellä numerolla, jotta tutkittavien vastaukset eivät sekoittuisi keskenään. Tutkijoina koimme tämän helpottavan huomattavasti tulosten luokittelua. Etu tässä oli, että analyysin edetessä meidän ei tarvinnut selata haastatteluita, vaan näimme heti kerralla, millaisia vastauksia kuhunkin kysymykseen oli annettu.

Pelkistimme aineiston ja koetimme etsiä siitä laadullisen sisältöanalyysin mukaan keskeisiä kategorioita. Luimme aineiston useita kertoja läpi ja yhdistimme ja etsimme samaan aiheeseen liittyvät asiat. Tämän vaiheen jälkeen tiivistimme sisältöjensä perusteella vastaukset yksittäisiksi ilmaisuiksi. Tuomi ja Sarajärvi (2013) kuvaavat aineistolähtöistä sisältöanalyysia tavaksi missä käsitteitä yhdistämällä saadaan vastaus tutkimustehtävään. Sisältöanalyysin päämääränä on näkemys tutkittavasta ilmiöstä. Sisältöanalyysissä käytetään tulkintaa ja päättelyä. (Tuomi & Sarajärvi, 2013, 112.) Analysoimme tässä tutkimuksessa kerätyn aineiston kirjoittamalla alkuperäisilmaukset jokaisen kysymyksen alle, jonka jälkeen redusoimme

aineiston. Alkuperäisilmausten redusoinnissa syntyi pelkistettyjä ilmauksia. Alla olevassa taulukossa on esimerkki tässä tutkimuksessa redusoidusta aineistosta. Tutkimuksen kannalta alkuperäisilmauksista muodostui merkityksellisiä ilmauksia, joista tutkimuksen edetessä muodostui ala- ja yläluokkia.

Taulukko 2. Esimerkki aineiston redusoinnista.

Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus
"Lapseni muuttui aggressiiviseksi ja alkoi kiusaamaan pienempiä lapsia sekä eläimiä."	Muutos lapsen käyttäytymisessä.
"Koitimme hakea apua perheneuvolasta, mutta äiti ei halunnut tätä niin tapaamiset lopetettiin."	Avun hakeminen.

Pelkistettyämme aineiston klusteroimme tämän luokittelemalla samaa tarkoittavat ilmaisut yhteen muodostaen niillä oman alaluokan. Hirsjärven ja Hurmeen (2001) mukaan luokittelemalla aineiston voidaan luoda pohja ja kehys, jonka varassa haastatteluaineisto on mahdollista yksinkertaistaa ja tulkita. Aineistoa luokitellessa jäsentelimme aineiston eri osia toisiinsa. Joidenkin tutkijoiden mukaan tästä vaiheesta voidaan käyttää myös nimeä aineiston tiivistäminen tai muuntaminen. Luokitellessa aineistoa on kyse aineiston päättelystä. (Hirsjärvi & Hurme, 2001, 147.) Alla kuvatussa taulukossa näkyy esimerkki tämän taulukon klusteroinnista. Pelkistetyt ilmaukset jaetaan samaa tarkoittaviin ryhmiin ja näistä ryhmistä nousivat tutkimuksen aineiston alaluokat.

Taulukko 3. Esimerkki aineiston klusteroinnista.

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka
Muutos lapsen käyttäytymisessä	Aggressiivisuus
Avun hakeminen	Ammattiapu

Tuomen ja Sarajärven (2013) mukaan aineiston klusterointi-, eli pelkistämisvaiheessa kaikki aineistosta löydettyt alkuperäisilmaukset käydään

läpi etsien samankaltaisuuksia sekä eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Käsitteet, jotka tarkoittavat samaa asiaa, ryhmitellään sekä muodostetaan niistä yhteinen luokka ja nimetään tämä luokan sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Perusteena luokittelulle voi olla esimerkiksi tutkittavan ilmiön piirre, ominaisuus tai käsitys. Luokitteluvaiheen tarkoitus on tiivistää aineisto, koska yksittäiset tekijät kootaan yleisempiin käsitteisiin. (Tuomi & Sarajärvi, 2013, 110- 112.)

Sisältöanalyysin viimeinen vaihe on Tuomen ja Sarajärven (2013) mukaan alaluokkien yhdistäminen yläluokiksi. Yläluokat voidaan kuvata vielä pääluokkina ja ryhmittely näille vielä yhdistävänä luokkana. Abstrahoinniksi kutsutaan yläluokkien ja pääluokkien muodostamista, joka on osa klusterointia. Abstrahointivaiheessa informaatio muutetaan teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. (Tuomi & Sarajärvi, 2013, 110- 112.) Alla olevasta taulukosta näkyy esimerkki tässä tutkimuksessa tehdystä abstrahoinnista. Alaluokista muodostui yläluokkia, jotka yhdistyivät pääluokiksi.

Taulukko 4. Esimerkki aineiston abstrahoinnista.

Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
Aggressiivisuus, arkuus, pelokkuus, ahdistuneisuus	Muutokset lapsen tunne-elämässä	Psyykkiset oireet
Tuhriminen, väkivaltainen käyttäytyminen, valehtelu	Muutokset lapsen käyttäytymisessä	Lapsen käytöksen vaikutus muihin henkilöihin.
Neuvola, perhe, ystävät, koulu	Avun hakeminen	Tuki

5 LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Ensimmäinen eettinen ratkaisu on tutkimusaineen valinta. Siinä pohditaan miksi tutkimukseen ryhdytään ja kenen ehdoilla tutkimusaihe valitaan. Vieraannuttaminen on tutkimusaiheena sensitiivinen aihe, ja vieraannuttamisella on aiheena jo sosiaalityön näkökulmasta vahva käytännön yhteys eettisyyteen. Sosiaalihuoltotyössä vieraannuttamistilanteessa työskennellään usein molempien vanhempien kanssa. Tämän lisäksi lapsen edun sekä oikeuden toteutumisen funktio sitoo työntekijää vahvasti eettiseen pohdintaan.

Meitä tutkijoina sitoo sama eettisyys tutkimuksen eri vaiheissa kuin sosiaalityöntekijää. Vaikka me tutkijoina emme ole tutkimusta tehdessämme tekemisissä kaikkien osapuolten kanssa, olemme eettisesti vastuussa aiheen valinnasta ja siitä, että teoreettinen tieto ilmiöstä jota tutkitaan, tuodaan esille eettisesti kestäväällä ja neutraalilla tavalla. Niiniluoto (1999, 82 - 83) painottaa tutkimusaiheen valinnassa tutkijan objektiivisuutta ja oman mielipiteen esiin tuomista tutkimuskohteen ominaisuuksiin. Tutkittavat ilmiöt ovat Niiniluodon (1999) mukaan olemassa tutkijasta riippumatta ja tutkijan tehtävänä on yrittää kertoa mahdollisimman neutraalisti tutkittavien elämästä ja vältettävä subjektiivisia tai loukkaavia kannanottoja.

Granfeltin (1998, 105) mukaan yhtenä keskeisenä tehtävänä sosiaalityön tutkimuksessa on tuoda esille vaikeissa asemissa olevien ihmisten todellisuus, jota pyrimme tällä tutkimuksella tuomaan lukijoille nähtäväksi. Vieraannuttamisen syvempiä kokemuksia ja vaikutuksia kerrotaan useasti vain läheisille ystäville ja vaatii rohkeutta ihmiseltä lähteä kertomaan omasta kokemuksestaan avoimesti ja julkisesti. Meillä tutkijoina on eettinen vastuu lähestyä tutkimusaihetta eettisesti kestäväällä tavalla erityisesti, kun aihe on haastateltavalle arka ja henkilökohtainen. Kertasimme vielä ennen haastattelua miten toimimme haastattelu vastausten kanssa. Kerroimme, että litteroituamme haastattelun tuhoamme nauhat ja puramme keskustelun vain meidän omaan käyttöömme. Valmiin sisältöanalyysin jälkeen tuhoamme myös kirjallisen

version haastattelusta asianmukaisella tavalla. Koimme tärkeänä kertoa nämä vielä uudestaan haastateltaville taataksemme heidän anonyymiytensä ja jotta haastateltavat pystyisivät mahdollisimman vapaasti kertomaan aiheesta.

Mäkisen (2006) mukaan tutkimusprosessiin liittyy myös tutkimuksen suunnittelu ja toteuttamisvaiheessa eettisiä seikkoja kuten esimerkiksi lojaalisuus kysymykset, joiden merkitys korostuu silloin, jos tutkimusta tehdään toimeksiantona. (Mäkinen 2006, 77 - 78). Tutkimuksellamme ei tullut suunnittelun osalta varsinaisesti eettisiä ongelmia, koska tutkimme vanhempien kokemuksia eikä tutkimuksellamme ollut toimeksiantajaa. Lojaalisuus näkyy tutkimuksessamme haastateltavien kokemusten asiallisena ja rehellisenä esilletuontina. Mäkisen (2006) mukaan tutkimusetiikka nostetaan keskustelun aiheeksi yleensä silloin, kun tieteessä havaitaan väärinkäytöksiä. Tutkimuseettinen ongelma syntyy yleensä, kun moraalinen normi muodostaa ristiriidan tutkimuksen käytännön tai tutkimuseettisen normiston kanssa. Epäeettistä toimintaa voidaan perustella esimerkiksi vetoamalla siihen, että tuloksista on hyötyä mahdollisimman monelle. Tutkimusetiikka voidaan jaotella sisäiseen ja ulkoiseen etiikkaan. (Mäkinen 2006, 5, 13 - 14.)

Sisäinen etiikka liittyy tieteenalan todellisuuteen sekä luotettavuuteen ja sen perusvaatimus on, ettei tutkimusaineistoa luoda tyhjästä tai väärennetä. Eettisen pohdinnan kohteena on rehellisyys, joka koskee jokaista tutkimustyön vaihetta. Keskeisiä pohdittavia asioita ovat plagiointi sekä muiden tutkijoiden osuuden huomiointi. (Mäkinen 2006, 5, 13 - 14; Hirsjärvi ym. 2009, 25–28.) Tässä tutkimuksessa olemme kiinnittäneet huomiota siihen, että annamme kunnian kirjoittajalle ja toimimme lähdeviittausten osalta myös kirjoittajaa kunnioittaen. Tutkimuksen luotettavuuteen voimme vaikuttaa myös siten, että kokoamamme tiedot kuvaavat niitä asioita, johon meillä on opinnäytetyössämme tarkoitus perehtyä. Mäkisen (2006) mukaan tieteen ulkopuolinen etiikka liittyy siihen, miten intressit tieteen ulkopuolella vaikuttavat tutkimukseen sekä siihen, miten ja mitä tutkitaan. Tähän etiikkaan kuuluvat myös metodologiset valinnat, kuten tutkitaanko eläimiä vai ihmisiä sekä mitkä ovat tutkimuksen vaikutukset. (Mäkinen 2006, 13 - 14.)

Tutkimuksen kohdistuessa ihmisiin eettinen pohdinta liittyy myös tiedonkeruu menetelmän valintaan sekä siihen, miten henkilöt valikoituvat tutkimukseen, millaista tietoa heille on annettu ja sisältyykö tutkimukseen osallistumisesta riskejä. Aineistoa kerätessä huomioidaan tutkittavien anonyymiyden takaaminen, aineiston asianmukainen tallentaminen ja luotettavuus. (Hirsjärvi ym. 2009, 25–28.) Kiinnitimme tutkimuksessa huomiota erityisesti tutkittavien henkilöiden kohtelua koskeviin kysymyksiin sekä anonyymiyden turvaamiseen. Ennen haastattelua lähetimme sähköpostilla haastateltaville alustuksen tutkimuksestamme, jossa kerroimme, mitä olemme ja mistä aiheesta teemme tutkimuksen. Alustuksessa toimme esille, että tutkittavien henkilöllisyyttä ei mainita tutkimuksen missään vaiheessa eikä aineistoa säilytetä tämän tutkimuksen jälkeen missään muodossa, vaan aineisto hävitetään asianmukaisella tavalla. Tutkimuksen eettisyyttä pyrimme lisäämään henkilökohtaisilla haastatteluilla, jotta materiaali ei muokkaudu välikäsien kautta. Olemme pyrkineet säilyttämään anonyymiyden myös siten, että jokaisen haastattelun litteroimisen jälkeen tuhosimme alkuperäisen haastattelun. Kaikki aineisto on tallennettu muistitikulle, joka on vain meidän käytössämme.

Aineiston analyysiin liittyy myös eettisyys. Meillä tutkijoilla on vastuu raportoida tulokset rehellisesti ja tarkasti, suojellen samalla vieraannuttamisen kokeneita henkilöitä. Eettisen pohdinnan kohteeksi nousee aineiston analyysi, jota tulkittaessa on viimekädessä esillä tutkijan ääni. (Hänninen 1999, 34.) Eettistä pohdintaa analyysi vaiheessa olemme miettineet sitä kautta, miten itse suhtautuisimme analyysiin henkilökohtaisesti vaikeista asioista, jonkun esittäessä niistä tulkintoja. Tämän ajatuksen kautta olemme vahvistaneet tunnetta siitä, että pyrimme kaikilta osin toimimaan eettisesti analyysivaiheessa. Eettistä pohdintaa olemme miettineet myös sitä kautta, miten tarina muuttuu, jos sitä kysytään vieraannuttamista tekevältä vanhemmalta. Haastatteluissa jokainen tuo esille oman kokemuksen asiasta ja emme lähde kyseenalaistamaan tätä kokemusta millään tavalla. Aineistoa analysoidessamme mietimme vielä uudelleen tutkijapositionamme ja sitä, mistä näkökulmasta asioita kirjoitamme. Työtä tehdessä huomasimme sen, että tutkimukseen osallistuneiden vastaukset, omat mielipiteet ja kokemukset sekä

teoria voivat sekoittua omissa ajatuksissa ja on oltava hyvin tarkka siitä, mitä tuloslukuun kirjoitetaan, että ettemme vain vääristä haastateltavien vastauksia. Luotettavuuden osalta olemme laittaneet työhön suoria lainauksia vieraannuttamista kokeneilta, jotta lukija voi tavoittaa haastateltavien omaa ääntä.

Haastattelujen tekemisessä luotettavuuden näkökulmaa pohdimme siten, että vaikuttaako haastattelukokemuksen karttuminen haastattelujen tekemiseen. Huomasimme omassa työssämme miten kysymysten esittäminen tuntui luontevammalta kahden ensimmäisen haastattelun jälkeen. Vältimme esittämästä liikaa tarkentavia kysymyksiä juurikin luotettavuuden vuoksi ja halusimme pitää kysymysrunгон mahdollisimman paljon samanlaisen kaikille haastateltaville. Haastattelun vuorovaikutuksellisuuden elementit koimme mielenkiintoisena luotettavuuden kannalta. Litterointi vaiheessa mietimme sitä, miten vuorovaikutustilanteeseen on vaikuttanut omien puheiden pitäminen lyhyenä tai vastaus nyökkäämällä silmällä pitäen tulevaa litterointia. Kuitenkin hyvän vuorovaikutuksen puolesta puhuu se, että haastattelut toteutettiin tutkimukseen osallistuneiden itse valitsemissa paikoissa. Tämä vähensi hyvin todennäköisesti mahdollista jännitystä. Pyrimme välttämään kiireen tuntua haastatteluissa ja aikataulujen sopiminen tutkimukseen osallistuneiden mukaan minimoi kiirettä.

6 TUTKIMUS TULOKSET

Tässä tutkimuksessa tuomme esiin vanhempien kuvaukset vieraannuttamisen alkamisesta ja vieraannuttamisen vaikutuksista lapseen. Olemme jaotelleet tutkimustulokset tutkimuskysymyksien mukaisesti. Ensimmäinen osa vastaa vieraannuttamisen alkamista koskevaan tutkimuskysymykseen. Toisessa osassa tuomme esille vieraannuttamisen eri muotoja ja tämä osa vastaa toiseen tutkimuskysymykseen. Seuraavana esittelemme tutkimustulokset vieraannuttamisen vaikutuksista lapsen käytökseen ja hyvinvointiin. Tämä osio vastaa kolmanteen tutkimuskysymykseen. Viimeisessä osassa tuomme esiin tutkimustulokset avuntarpeista vieraannuttamisesta aiheutuviin ongelmiin ja tämä osa vastaa neljänteen tutkimuskysymykseen. Olemme numeroineet haastateltavat numeroin 1-5.

6.1 Vanhempien näkemys vieraannuttamisen alkamisesta

Tutkimukseen osallistuneet kertovat hyvin samantapaisesti vieraannuttamisen alkamisesta. Haastateltavat kuvailevat vieraannuttamisen alkaneen heti, kun uusi parisuhde oli alkanut (1,3,4). Kaksi haastateltavaa kertoi vieraannuttamisen alkaneen heti eron jälkeen, mutta voimistuneen heti uuden parisuhteen alkaessa (2,5).

Erotessa exäni oli hyvin vaikea ja teki kaikkea mahdollista kiusaa joko suoraan tai lasten välityksellä. Kun exä sai tietää uudesta naisestani, alkoi kiusaaminen toden teolla. Hän mustamaalasi minua ja uutta naistani lapsille. Hän ei ollut koskaan tavannut edes uutta puolisoani. (2).

Tämä tutkimus osoittaa, että vieraannuttaminen alkaa erotessa sekä uuden parisuhteen alkaessa. Vieraannuttamisessa ja vaikeassa erossa nähdään hyvin paljon samankaltaisia piirteitä. Uuden parisuhteen alkaminen on usein pahentanut vanhempien välistä tilannetta ja ollut sysäys vieraannuttamisen

alkamiselle. (Häkkänen-Nyholm & Tuuri 2013, 83.) Neljästä haastattelusta käy ilmi, että ero on ollut hyvin vaikea ja toinen osapuoli on ollut todella katkera eroprosessin aikana (2,3,4,5). Yksi haastateltava on itse ollut vieraannutettu lapsena, eikä muista vanhempiensa eroa (1).

En muista mitä tapahtui, kun vanhempani erosivat. Muistan vain, kuinka itkin isäni perään. En tiennyt missä hän oli. Äitini aloitti uuden suhteen ja silloin minua alettiin kieltämään isäni perään kyseleminen. (1).

6.2 Vieraannuttaminen käytännössä

Tämän tutkimuksen mukaan vieraannuttaja voi toteuttaa vieraannuttamista monilla eri tavoilla. Yleisimpiä toimintatapoja vieraannuttamisessa ovat mm. pahan puhuminen, yhteydenpidon rajoittaminen, yhteydenpidon tuhoaminen sekä henkinen manipulointi. (Häkkänen-Nyholm; Laajasalo & Tuuri 2013). Tästä tutkimuksesta käy ilmi myös se, että myös esimerkiksi isovanhemmat saattavat toimia vieraannuttajana. Yhdessä haastattelussa tuli esiin, kuinka isovanhemmatkin alkoivat puhua lapsille pahaa etävanhemmasta ja arvostelivat yhtenään hänen vanhemmuuttaan lapsille (2).

Lapseni tulivat viikonloppuvierailulle. He kertoivat, kuinka edelliseltä tapaamiselta lapsia hakemassa ollut Ukki oli sanonut minun teeskentelevän hyvää isää, kun halasin lapsiani hyvästiksi. Heidän mummonsa oli haukkunut minua lapsille siitä, koska heillä oli pitkät kynnet. Mummo oli sanonut, että se teidän isä ei ikinä huolehdi teistä eikä leikkaa teidän kynsiä. Lapset kävivät luonani joka toinen viikonloppu. Myös likaiset hampaat olivat hänen mukaan minun syytäni. (2).

Tutkimukseemme osallistuneet vanhemmat kertoivat vieraannuttamisen toteutuneen toisen vanhemman haukkumisena ja hänellä pelotteluna. Kaikki

tutkimukseen vastanneet kertoivat vieraannuttajan pelotelleen lapsia vieraannuttamisen kohteena olevalla vanhemmalla. (1,2,3,4,5).

Tyttäreni itki ollessaan viikonloppuna luonani ja sanoi, että olen paha ihminen. Hän toisteli sitä lausetta ja lopuksi sanoi äitinsä sanoneen niin. (2).

Haastatteluista käy ilmi, että vieraannuttaminen tapahtuu yleensä toisen vanhemman sekä uuden puolison haukkumisena, vanhemmalla pelotteluna sekä henkisellä väkivallalla lasta kohtaan. (1,2,3,4). Yksi vastaajista kertoi, että hänen poikansa kertoi ikävästään isää kohtaan äidilleen. Silloin äiti oli suuttunut lapselle ja ottanut lapsen puhelimen pois, ettei lapsi voinut soittaa. (2).

Lapsi alkoi soittamaan salaa minulle ollessaan viikonloppuna isätapaamisella ja sanoi, ettei siellä tykätä, jos minä tykkään sinusta ja soitan sinulle. Lapseni myös kertoi, että mummo kieltää soittamasta sinulle. Lapseni tapasi isäänsä isovanhemmillaan. (3).

Neljä viidestä haastatteluun osallistuneista kertoi, että lapsille oltiin oltu vihaisia, jos he olivat puhuneet positiiviseen sävyyn vieraannuttamisen kohteena olevasta vanhemmastaan tai hänen uudesta puolisostaan. (1,2,3,4). Jokainen haastattelumme vastanneista kertoi, että myös heidän uudet puolisonsa olivat joutuneet vieraannuttamisen kohteiksi ja lapsia oli yritetty jokaisessa tapauksessa etäännyttää myös heistä. (1,2,3,4,5).

Vieraannuttaminen helpotti aina silloin kun ex puolisoni löysi uuden miehen. Suhteen kariuduttua jäi taas aikaa huoltokiusaamiselle. Neljä vuotiaalle lapselle valehdeltiin ja uskoteltiin pahoja tapahtuneen isän luona. Lapsi oli pelokas tullessaan ja rentoutui vasta parin päivän päästä, kun manipulaatio alkoi helpottamaan. Aikatauluista ei pidetty kiinni. Tilanteet missä ex puoliso tiesi minulla olevan kiire, olivat varsinkin hänelle mieluisia. Joulut sai miettiä, tuodaanko lapsi tunniksi illalla vai saako olla sopimuksen mukaisen ajan luonani.

Perättömien lastensuojeluilmoitusten teko ja poliiseille soittelu meidän kodin kuulemma sisäisistä riidoista. Laittoi lapselle vaatteita mukaan, vaikka olimme tämän kieltäneet. Joka kerta hajotti omat ostamansa vaatteet ja meni niiden kanssa lastensuojeluun väittämään näitä meidän tekemiksi. Siksi ostimmekin lapselle kaikki vaatteet ja silti hän jatkoi tätä. Lähetteli itselleen viestejä prepaid liittymästä meidän nimellä näin saaden muita uskomaan miten häntä kiusaamme. (5.)

6.3 Vieraannuttamisen vaikutukset lapseen

Lapsi saattaa vieraannuttamisen seurauksena kehittää valemuistoja, joissa hän muuttaa negatiiviset vieraannuttajan puheet todellisiksi tapahtumiksi. Lapselle pahimmissa tapauksissa saattaa psyykkisiä oireita pelkotiloista kehityksen taantumaan ja ahdistuneisuuteen. Myös kielteinen minä-käsitys sekä syömishäiriöt ovat vakavissa tapauksissa yleisiä. Aikuisena vieraannuttaminen saattaa näkyä masennuksena, kielteisenä minä-käsityksenä, sekä päihdeongelmana. (Häkkänen-Nyholm, 2014, 4.) Haastatteluista käy ilmi, että vieraannuttamisella on monia erilaisia vaikutuksia lapsen käytökseen ja hyvinvointiin. Kaikki tähän tutkimukseen vastanneet kuvasivat lapsen käytöksen muuttuneen. (1,2,3,4,5). Kolme viidestä vastaajasta kertoi lapsensa muuttuneen vihaiseksi ja aggressiiviseksi. (1,4,5).

Lapseni muuttui aggressiiviseksi ja alkoi kiusaamaan pienempiä lapsia sekä eläimiä. (4).

Kaksi viidestä vastaajasta kuvaili lapsensa muuttuneen araksi ja alkaneen tuhria itsensä. (2,4).

Lapsesta tuli hyvin arka. Hänestä näkyi selvästi, että mietti jokaisen aikuisen kohdalla vastausta mitä tämä aikuinen haluaa kuulla.

Lapsi alkoi tekemään tarpeet housuihin. Lapsi valehteli paljon. Hänelle tuli selviä paniikkikohtauksen tyyliä kohtauksia. (4).

Jokainen vastaajista koki, että lapsi etääntyi heistä ja käpertyi kuoreensa. (1,2,3,4,5). Jokainen tähän tutkimukseen vastanneista kertoi, että vieraannutettavana olleet lapset eivät olleet kertoneet vanhemmilleen välittömästi kokemastaan henkisestä pahoinvoinnistaan. (1,2,3,4,5). Haastatteluista tulee ilmi, että vieraannuttaminen on näkynyt lapsissa mm. arkuutena, vihaisuutena, etääntymisenä, pelkotiloina, koulunkäynnin heikentymisenä, kehityksen taantumisenä sekä fyysisinä oireina, kuten tuhrimisena sekä tic-oireina. Traumaperäinen stressioire saattaa laukaista pakko-oireisen häiriön. Tällöin ihmisellä voi tulla tic-oireita, kun hän yrittää vältellä ahdistavia mieleen tulevia muistikuvia. (Anita, Puustjärvi 25.)

Lapseni alkoi eräänä jouluna nytkähtelemään ja hänen kädet heiluivat sivuille. Hämmennyin ja kysyin asiasta. Lapseni sanoi vain, että ei voi sille mitään. Tämän jälkeen alkoi myös tuhriminen. Tyttäreni pissasi housuun, kun vieraannuttajana toimiva etä-äiti soitti hänelle ja yleensä haukkui tyttöäni mm. Huonoksi tyttäreksi. (2).

6.4 Vieraannuttamiseen saatava apu

Vieraannuttamiseen voivat tarjota apuaan lastenneuvolat, perheneuvolat, perhekeskus, perheasiainneuvottelukeskus, lastensuojelu, lastenvalvoja. Lapsen edun niin vaatiessa lapsen asioista päättä oikeusministeriö. (Terveys- ja hyvinvoinninlaitos.) Haastateltavat henkilöt ovat kaikki hakeneet apua vieraannuttamiseen ja siitä aiheutuneisiin ongelmiin. Neljä viidestä tutkimuksemme vastanneista kertoi hakeneensa apua perheneuvolasta ja lastensuojelusta. (2,3,4,5). Yksi vastaajista kertoi hakeneensa apua lapsena kokemaansa vieraannuttamiseen mielenterveystoimistosta. (1). Neljä viidestä vastaajasta kertoi lapsensa tarvitsevan terapiaa vieraannuttamisen vuoksi. (2,3,4,5)

Koitimme hakea apua perheneuvolasta, mutta äiti ei halunnut tätä niin tapaamiset lopetettiin. Tarhassa huomasivat muutokset lapsesta ja osoittivat huolensa. Tämäkään ei auttanut, koska äiti ei suostunut neuvottelemaan asiasta. Jätti tuomatta tapaamisiin, joissa tiesi minun olevan menemään keskustelemaan asioista. Piti tätä lapselle turhana ja haitallisena asiana. (5).

Kaksi viidestä vastaajasta kertoi lapsensa saavan erityistukea koulunkäyntiin. (2,4). Yksi haastatteluun vastanneista kertoi perheneuvolatapaamisten loppuneen vieraannuttajavanhemman toimesta. (5). Kolme viidestä vastaajasta kertoi saaneensa apua perheneuvolasta ja lastensuojelusta, joiden toimesta oli tehty erilaisia toimenpiteitä ja ohjattu eteenpäin eri palveluiden piiriin. (2,3,5). Kahdessa viidestä tapauksesta lapset olivat siirretty asumaan toiselle vanhemmalleen pois vieraannuttajavanhemman luota. (2,4). Kolme viidestä vastaajasta kertoi oikeanlaisen avun saamiseen menneen useampia vuosia. (1,2,4). Yksi vastaajista kertoi lapsensa päässeen terapiaan 3 vuotta sen jälkeen, kun ensimmäiset fyysiset oireet alkoivat. (2).

Haastatteluista tulee esiin se, että ihmiset hakevat apua vieraannuttamiseen ja apua on haettu ensisijaisesti kunnan perheneuvolasta ja lastensuojelusta. Haastateltavat kokevat, että apua vieraannuttamisesta aiheutuneisiin ongelmiin saa, mutta avun oikeanlainen kohdentaminen ja saaminen voi pitkittyä vieraannuttajavanhemman toimesta, kunnan työntekijöiden vaihtuvuuden vuoksi tai lapsen oireiden toteennäyttämisen ja uskotuksi tulemisen pitkittyessä. (1,2,3,4,5). Viranomaiskäytännöissä Suomessa vieraannuttamista ja sen arviointia ei ole vielä tehty kovinkaan paljoa. Viranomaisille vieraannuttaminen tulee esiin yleensä tapaamis- ja huoltoriidoissa. Vieraannuttamisen selvittämisen on katsottu olevan hankalaa, joten viranomaisilla tulisi olla kattava tutkimustieto apunaan, jotta he osaisivat antaa oikeanlaisen tuen lapselle ja vanhemmille sekä puuttua tilanteeseen oikealla tavalla. (Terveys- ja hyvinvoinninlaitos.)

6.5 Tutkimuksen yhteenveto

Kun tarkastelemme tutkimuksemme tuloksia, käy ilmi, että vieraannuttaminen alkaa yleensä erotessa ja toisen vanhemman aloittaessa uuden parisuhteen. Tutkimukseen osallistuneiden tapauksissa uusi parisuhde on ollut laukaiseva tai lisäävä tekijä vieraannuttamiselle. Tuloksista käy ilmi, että parisuhteet ja erot ovat olleet erittäin riitaisia ja vieraannuttajavanhempi on ollut erotessa hyvin katkera. Kuten Hannuniemi (2015) totesi väitöskirjassaan, tutkimuksen tulokset osoittavat, että vieraannuttamista voi tehdä niin lähi- kuin etävanhempikin. Samoin, kuin vieraannuttaja voi olla isä tai äiti. Tutkimukseen osallistuneiden tapauksissa myös isovanhemmat osallistuivat vieraannuttamiseen.

Tutkimuksesta käy ilmi, että vieraannuttaminen toteutuu lapsen käyttämisenä kiusaamisen välikätenä. Tutkimukseen osallistuneiden lapsille haukuttiin toista vanhempaa ja myös tämän uutta puolisoa. Tutkimus osoittaa, että vieraannuttaminen on henkistä väkivaltaa, joka toteutuu pelotteluna, mustamaalaamisena sekä hylkäämisinä. Tutkimuksessa kävi ilmi, että vieraannuttaja voi lakata puhumasta lapselle tai olla vihainen, jos lapsi puhuu positiiviseen sävyyn toisesta vanhemmastaan. Tutkimuksesta ilmenee, että vieraannuttaminen toteutuu melkein päivittäin ja on iso osa lapsen arkea. Tutkimus osoittaa, että vieraannuttajalla on päämääränä saada lapsi etääntymään toisesta vanhemmastaan ja näin ollen vieraannuttaja saa loukattua toista vanhempaa. Tutkimuksesta tulee ilmi se, että vieraannuttaminen nähdään tavoitteellisena toimintana, vaikka vieraannuttamiseen pyrkivä käyttäytyminen voi tapahtua tietoisesti tai osin tiedostamatta. Saman asian totesivat myös Häkkänen-Nyholm, Laajasalo & Tuuri tutkimuksessaan 2010. Tutkimuksen mukaan vieraannuttaja ottaa mukaan vieraannuttamiseen myös omat vanhempansa ja saa heidät mukaan vieraannuttamiseen. Tutkimuksesta käy ilmi se, että vieraannuttajat tekevät perättömiä rikos- ja lastensuojeluilmoituksia. Vieraannuttajille yhteistä on toisen vanhemman yleinen mustamaalaaminen. Tutkimuksemme mukaan vieraannuttaja valehtelee toisesta vanhemmasta asioita viranomaisille, yhteisille tuttaville ja koulun sekä päiväkodin henkilökunnalle. Haastatteluista nousi esiin

se, että vieraannuttaja ei jostain syystä ole päässyt yli erosta ja jatkanut omaa elämäänsä.

Tutkimus osoittaa, että vieraannuttamisella on todella iso vaikutus lapsen hyvinvointiin. Tuloksista käy ilmi, että lapsena koettu vieraannuttaminen on todellinen uhka lapsen henkiselle hyvinvoinnille sekä kehitykselle. Tutkimuksen mukaan vieraannutettu lapsi kärsii niin psyykkisistä kuin fyysisistäkin oireista. Kuten Häkkänen-Nyholm ym. 2013 totesivat, käy tutkimuksesta ilmi, että vieraannuttaminen näkyy lapsessa arkuutena, vihaisuutena, aggressiivisuutena, persoonallisuuden muutoksina sekä todellisuudentajun muutoksina. Tutkimuksen mukaan vanhempikin lapsi voi alkaa tuhria itseään ja hänen henkinen kehityksensä saattaa taantua. Tutkimuksesta käy ilmi, että lapsi harvoin osaa välittömästi kertoa vanhemmalleen vieraannuttamisesta ja pahoinvoinnistaan. Tutkimukseen osallistuneet vanhemmat kokivat sen erittäin vaikeana ja kuormittavana asiana, kun lapsen signaaleja oli tulkittava alituisen. Kuten Häkkänen-Nyholm ym. (2013) totesivat, tutkimustuloksia tarkastellessa käy ilmi myös se, että vieraannutettavana oleva lapsi voi aikuisena sairastua masennukseen ja tarvita aikuisena ammattiapua, jos ei ole sitä lapsena saanut.

Tutkimuksen mukaan kaikkien vieraannutettujen lasten vanhemmat ovat hakenneet apua perheneuvolasta sekä lastensuojelusta. Tuloksista käy ilmi, että lapsen kokiessa vieraannuttamista, on ensisijainen avunlähde kunnan palvelut. Tutkimustulosten mukaan vieraannuttamisen toteennäyttäminen on erittäin vaikeaa ja avun saaminen hidasta. Huomion arvoinen seikka tutkimuksessa on myös se, että jokaisessa tutkimuksen tapauksessa vieraannuttajana toiminut vanhempi on valehdellut viranomaisille ja hidastanut tällä tavoin lapsen avun saantia. Tutkimuksessa mukana olleet kokivat, että kunnan työntekijöiden vaihtuvuus on ollut osana vaikeuttamassa prosessia. Haastateltavien kokemusten mukaan saattoi mennä kuukausia asioiden eteenpäin viemisessä, kun joka tapaamisella oli ollut eri työntekijä ja kertominen oli aloitettava uudelleen.

Huomion arvoista tutkimuksessa on se, että yksikään haastateltava ei ollut hakenut apua seurakunnalta, esimerkiksi perheasiainneuvottelukeskuksesta.

Tutkimus osoittaa, että yksikään lapsen vanhempi ei ollut saanut neuvoa ja ohjausta mennä yhdessä keskustelemaan kiistoistaan. Tutkimukseen osallistuneet olivat kokeneet sellaisen olleenkin mahdotonta, eivätkä vieraannuttajat olisi heidän mukaansa suostuneet sellaiseen. Tutkimuksesta tulee nostaa esiin myös se, että yhdellekään riitaisaa eroa läpikäyvästä pariskunnasta ei ollut annettu ohjeistusta lapsen hyvinvointiin liittyvissä asioissa ja opastusta vieraannuttamisen vaaroista. He olivat saaneet neuvoja vasta vieraannuttamisen jo alettua. Tutkimus osoittaa, että ennakoiva työ lapsen hyvinvoinnin eteen puuttui kokonaan.

7 POHDINTA

Jotta lapsi kärsisi erotilanteessa mahdollisimman vähän, tulisi vanhempien hoitaa tilanne niin, ettei oma katkeruus ja viha välittyisivät lapselle. Lapsen ei tulisi kuulla toista vanhempaa mustamaalattavan, eikä lapsen tulisi koskaan joutua valitsemaan vanhempiansa välillä. Lapselle ei saisi välittyä tunne siitä, että hän on riidan kohde vanhempien välillä. Työn alussa emme osanneet odottaa kuinka syvälleikäviä vaikutuksia vieraannuttamisella on lapseen ja kuinka se aiheuttaa pahoinvointia niin lapsille kuin aikuisillekin.

Havaitsimme, miten tärkeää meille tutkijoina oli käydä yhdessä läpi ajatuksia, jotka heräsivät haastateltavien rankoista kokemuksista ja voimattomuuden tunteesta vanhemman puolustaessa omaa lastaan. Koimme, että opinnäytetyön jakaminen jonkun toisen kanssa on hyvin myönteinen asia. Isoa urakkaa tehdessä oli helpottavaa se, että rinnalla oli toinen tukemassa sekä jakamassa ajatuksia. Olemme tehneet yhdessä paljon koulutehtäviä ennen tätä ja meidän opinnäytetyötämme helpotti kovasti se, että olemme opiskelijana melko samanlaisia. Olemme omaksuneet hyvin yhtenevät tyylit oppia asioita ja toteuttaa annettuja tehtäviä. Tämä toistemme tuntemus vaikutti koko opinnäytetyöprosessiin hyvin positiivisesti.

Opetussuunnitelmastamme käy ilmi, että sosionomilta edellytetään osaamista toimia erilaisissa työelämän vuorovaikutus- ja viestintätilanteissa, taitoa olla työyhteisön jäsen sekä ottaa huomioon erilaiset toimijat työskentelyssä. Parityöskentelyssä nämä vuorovaikutustaidot korostuvat. Toisen kuunteleminen ja arvostaminen ovat tärkeässä osassa. Pidimme oppimispäiväkirjaa koko opinnäytetyöprosessin ajan ja se auttoi myös jäsentämään omia ajatuksia sekä reflektoimaan jo aiemmin oppimaamme tietoa. Alun perin ajatuksemme oli haastatella lapsia, mutta törmäsimme tässä eettiseen ongelmaan, joka johti meidät haastattelemaan aikuisia. Tutkimuksen luonteen laadun huomioon ottaen aikuisten haastatteleminen oli juuri oikea menettelytapa tähän tutkimukseen.

Haastattelukysymyksiin saimme yhteneväisiä vastauksia, joka osoittaa tutkimustuloksemme olevan verrattavissa teoriatietoon. Poikkeuksena tutkimuksessamme ilmeni, että vieraannuttajana voi toimia etä- tai lähivanhempi sukupuolesta riippumatta. Suurimmassa osassa tutkimuksista joihin tutustuimme, vieraannuttaminen tapahtui lähivanhempana toimivan äidin toimesta. Suurin osa näistä tutkimuksista oli tehty vieraannuttamisen uhrina olevan etävanhempi-isän näkökulmasta. Koimme myös tärkeänä, että yksi haastateltavista oli itse lapsena kokenut vieraannuttamista ja nyt aikuisiällä antoi tutkimukseemme lapsen näkökulmaa. Teoriatieto vieraannuttamisen vaikutuksista aikuisuudessa piti paikkaansa tämän haastateltavan osalta ja tutkimus osoitti vieraannuttamisella olevan erittäin kauaskantoiset vaikutukset lapsen elämään.

Harmillista tässä tutkimuksessa oli tieto siitä, että haastateltavat eivät olleet tietoisia seurakunnan tarjoamista palveluista. Seurakunnan perheasianneuvottelukeskuksessa on erittäin asiantuntevaa apua saatavilla riittäisiin ero- ja vieraannuttamistilanteisiin. Kunnat osittain tilaavat seurakunnilta palveluita riittäisiin perhetilanteisiin, mutta selkeästi tiedottaminen näistä palveluista on liian vähäistä. Toivoisimme, että seurakunta tiedottaisi laajalaisemmin saatavilla olevista palveluista. Työmme herätti meissä kysymyksen, mikä on syynä siihen, että seurakunnat eivät panosta enemmän perheasiainneuvottelukusten resursointiin ja palveluista tiedottamiseen? Saimme tähän harmillisen vastauksen varojen vähyydestä. Vuonna 2013 tehdyn diakonia barometrin mukaan diakonian viranhaltijat toivoivat juurikin diakoniseen perhetyöhön enemmän resursseja. Barometriin vastanneiden mukaan kaupungin perhetyö ja lastensuojelu eivät pysty vastaamaan lapsiperheiden tarpeisiin. (Diakoniabarometri 2013.)

Tiedostamme nyt entistä paremmin, että vieraannuttaminen ja sen havaitseminen ovat äärimmäisen vaikeaa. Tulevina ammattilaisina toivomme, että osaamme katsoa vieraannuttajavanhemman manipuloinnin ylitse, sekä näkemään tilanteen kokonaisuutena. Kaikki sosiaalialan ammattilaiset eivät edelleenkään allekirjoita vieraannuttamisen olemassaoloa ja sen vaikutuksia, joten toivomme tästä tutkimuksesta olevan apua sen havaitsemisessa. Tämän

tutkimuksen myötä me tulevaisuuden sosiaalialan ammattilaisina emme tule vähätteleämään vieraannuttamista ja tiedostamme sen moninaiset vaikutukset.. Ammatillisen kasvun kannalta myös haastattelututkimuksen työstäminen ja toteuttaminen oli osaamisen kannalta hyvin merkittävässä asemassa. Haastatteluihin valmistautuminen edellytti sitä, että syvennymme aiheeseen todella aidosti.

Työn tultua päätökseen olemme miettineet mahdollisia jatkotutkimusaiheita aiheemme ympärille. Omasta mielestämme mielenkiintoista olisi tutkia aihetta myös vieraannuttajavanhemman näkökulmasta. Jäimme miettimään voiko katkeruus ja viha olla niin syvää, että vieraannuttajavanhempi ei itse huomaa toimintansa laajuutta ja sen vaikutuksia lapseen sekä myös omaan henkiseen hyvinvointiinsa. Näkökulman suuntaaminen vieraannuttajavanhempaan edellyttää toki äärimmäistä hienovaraisuutta ja aiheen henkilökohtaisen luonteen vuoksi tutkittavien henkilöiden löytyminen voi olla vaikeaa.

Jatkotutkimuksena työstämme voisi myös tehdä oppaan vieraannuttamisesta ja sen vaikutuksista eri tahoille, kuten neuvoloille, kouluille, kirkon perheasiainneuvottelukeskuksille sekä lastensuojelun perhetyölle. Myös tutkimukset perheasiainneuvottelukusten palveluiden lisäämismahdollisuuksista olisivat mahdollisia ja tarpeellisia.

LÄHTEET

Aaltonen, A-K.2009. Lapsioikeus ja lapsen oikeus tuomioistuimissa. Helsinki:
Edita Publishing Oy.

Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.

Anttonen, A. Kirkkohallitus. Kasvatus- ja perheasiat. Henkilökohtainen
tiedonanto 11.10.2017.

Arajärvi, T. 1999. Hyvä lapsuus vauvasta kouluikäiseksi. Helsinki: Ajatus
Kustannusosakeyhtiö.

Arajärvi, T. & Koski, M-L. (1989). Lapset ja avioero. Helsinki: Tammi.

Becker, C. 1992. Living and relating:an introduction to phenomenology.
Newbury Park

Ben-Ami, N. & Baker, A. JL 2012. The long-term correlates of childhood
exposure to parental alienation in adult self-sufficiency and well-
being. The American Journal of Family Therapy, 40 (2), 169–183.

Edvall, L. 2001. Eron pelisäännöt. Näkökulmia avioeroon. Hämeenlinna: Karisto
Oy

Eskola, J., Suoranta, J. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere :
Vastapaino

Eskola, J. & Vastamäki, J. 2001. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset.
Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin
1. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle
tutkijalle. Jyväskylä: PS- kustannus, 24 - 43.

Gröhn, T. 1989. Fenomenograafinen tutkimusote. Teoksessa Gröhn, T. & Jussila, J. (toim.) Laadullisia lähestymistapoja koulutuksen tutkimuksessa. Helsinki: Yliopistopaino

Hannuniemi, A. 2009. Teoksessa Ari, Jousimäki & Liisa, Kosonen 2009. Syytettynä isä. Helsinki: Teos.

Hannuniemi, A. 2015. Vanhempien mielenterveyshäiriöt ja vieraannuttaminen lapsenhuoltoriidoissa. Lääkintäoikeudellinen ja oikeussosiologinen tutkimus. Helsinki: University.

Helin, M, Hiilamo, H & Jokela, U 2010. Diakoniatyö Asiakkaan palveluksessa. Helsinki: Edita.

Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 2009. Tutki ja Kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsinki University Press ja tekijät.

Husserl, E. 1995, Fenomenologian idea. Viisi luentoa. Suom. J. Himanka, J. Hämäläinen & H. Sivenius. Helsinki: Loki-kirjat.

Häkkänen-Nyholm, H; Laajasalo & Tuuri 2013. Lapsen vieraannuttaminen vanhemmasta: Toimintatavat ja niiden vaikutus lapsen ja vanhemman hyvinvointiin. Helsinki: Yliopistopaino.

Häkkänen-Nyholm, H. 2010. Lapsen vieraannuttaminen toisesta vanhemmasta erotilanteessa. Duodecim 126, 499–505. Viitattu 10.5.2017.
http://www.pasvanhemmat.info/wp-content/uploads/2011/11/Helin%C3%A4_H%C3%A4kk%C3%A4nen-Nyholm_2010.pdf

Häkkänen-Nyholm, H. 2014. Lapsen vieraannuttaminen ilmiönä. Lapsi erotilanteissa - toteutuuko lapsen etu? Psy Juridica Oy. Viitattu

30.4.2017. <http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2014/12/HelinaHakkanen-Nyholm14122014.pdf>

Hämäläinen, L & Koistinen, M 2011. Diakoninen perhetyö Jyväskylän alue seurakunnissa. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Diak Itä, Pieksämäki. Hoitotyön koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Kiianmaa, K. 2008. Hyvä ero, uusi elämä. Helsinki: Multikustannus

Kiiski, J 2013. Diakoniatyöntekijä, -rinnallakulkija ja kaatopaikka. Diakonia barometri. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 33. Kuopio: Grano Oy. Viitattu: 4.10.2017.
<http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/sp?open&cid=julkaisu&tit=Diakoniatyöntekijä-rinnallakulkija-ja-kaatopaikka.pdf>

Kirkon keskusrahasto 2008. Rakkauden lahja. Piispojen puheenvuoro perheestä, avioliitosta ja seksuaalisuudesta. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Kiviniemi, K. 2007 Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 2. korjattu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PSkustannus, 70–85.

Kuronen, M. (2003). Eronnut perhe? Teoksessa Forsberg, H. & Nätkin, R. (toim.), Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä (s. 103–120). Helsinki: Gaudeamus.

Kylmäniemi, S. 2011. Kriisi perheessä – Traumatisoituneen lapsen auttaminen terapeuttisin menetelmin. Pro gradu -tutkielma. Oulu: Oulun yliopisto.

Laine P. 2013. Työhyvinvoinnin kehittäminen. Hyvän kehittämisen reunaehdoja tutkimassa. Turku: Turun yliopisto

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361. Viitattu 4.5.2017.
www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361

Latomaa, T. 2012. Onko kokemuksen (psykologinen) tutkimus tiedettä? – tieteenteoreettinen vai tieteenpsykologinen kysymys. Teoksessa Kiviniemi, L., Koivisto, K., Latomaa, T., Merilehto, M., Sandelin, P., Suorsa, T. (toim.), Kokemuksen tutkimus III. Teoria, käytäntö, tutkija (s. 289–318). Rovaniemi: Lapland University Press/Lapin yliopistokustannus.

Lehtomaa, M. 2005. Fenomenologinen kokemuksen tutkimus: Haastattelu, analyysi ja ymmärtäminen. Teoksessa Perttula, J. & Latomaa, T. (toim.), Kokemuksen tutkimus. Merkitys, tulkinta, ymmärtäminen (s. 163–194). Helsinki: Dialogia.

Marton, F. 1986. Phenomenography: A Research Approach to Investigating Different Understandings of Reality. *Journal of Thought*, 21(3), 28-49.

Mattila, Kati-Pupita, 2003. Lapsidiakonian käsikirja. Helsinki; Sininauhaliitto

Metsämuuronen, J. 2000. Laadullisen tutkimuksen perusteet, Metodologia-sarja 4. Viro: Jaabes.

Miettinen, T., Pulkkinen S. & Taipale, J. 2010. Fenomenologian ydinkysymyksiä. Helsinki: Gaudeamus.

Moustakas, C. 1994. Phenomenological Research Methods. Thousand Oaks: Sage Publications Inc.

- Niikko, A. 2003. Fenomenografia kasvatustieteellisessä tutkimuksessa.
Joensuu: Joensuun yliopisto
- Niskanen, S. 2008. Hermeneuttisen psykologian tieteenfilosofinen traditio.
Teoksessa Perttula, J. & Latomaa, T. (toim.) Kokemuksen tutkimus.
Merkitys - tulkinta - ymmärtäminen. Rovaniemi: Lapin
yliopistokustannus. 89-114.
- Nätkin, R. (2003). Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa
Forsberg, H. & Nätkin, R. (toim.), Perhe murroksessa. Kriittisen
perhetutkimuksen jäljillä (s. 16– 38). Helsinki: Gaudeamus.
- Perttula, J. 1995. Kokemus psykologisena tutkimuskohteena. Tampere:
Suomen fenomenologinen instituutti.
- Perttula, J. 2000. Kokemuksesta tiedoksi: fenomenologisen metodin uudelleen
muotoilua. Kasvatus 31 (5), 428–442.
- Pruuki, H & Sinkkonen, J 2017. Lapsi ja ero. Eväitä eteenpäin. Helsinki:
Kirjapaja.
- Pulkkinen, L. (2002). Kasvatus yksityisenä ja yhteiskunnallisena tehtävänä.
Teoksessa Kolbe, L. & Järvinen, K. (toim.), Onks ketään kotona?
Kasvatuksen suuntaa etsimässä (s. 250–268). Helsinki:
Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Puustjärvi, A. Rutiinit, rituaalit, juuttuminen ja pakko-oireet. Lastenpsykiatria.
KYS. Viitattu 23.7.2017. <http://nuorisopsykiatrinen-yhdistys.org>
- Pyykkö, Raija 2004. Valtion ja kirkon välissä: ammatillisen seurakuntadiakonian
muotoutuminen. Teoksessa Lea Henriksson ja Sirpa Werde (toim.)
Hyvinvointityön ammatit. Helsinki: Yliopistopaino, 110-143.

Rikosseuraamus. 2013. Lapsi- ja perhetyön linjaukset. Viitattu 4.5.2017.

[http://www.rikosseuraamus.fi/fi/julkaisut/muut/lapsi_ja_perhetyön_p
eriaatteet.pdf](http://www.rikosseuraamus.fi/fi/julkaisut/muut/lapsi_ja_perhetyön_p
eriaatteet.pdf)

Ritala-Koskinen, A. (2002). Uusperhe kasvun paikkana. Teoksessa Kolbe, L. & Järvinen, K. (toim.), Onks ketään kotona? Kasvatuksen suuntaa etsimässä (s. 138–151). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Rundgren, Marjo 2008. Perhediakonia vaikeissa olosuhteissa elävien perheiden tukena. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Diak Etelä, Järvempää. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö (YAMK).

Rättyä, Lea 2012. Diakoniatyö yksilöiden ja perheen parissa. Teoksessa Raili, Gothoni & Riitta, Helosvuori & Kalle, Kuusimäki & Karoliina, Puuska 2012 (toim.) Kantakaa toistenne kuormia, Diakoniatyön perusteet ja käytäntö. Helsinki: Osakeyhtiö Kotimaa / Kirjapaja. 80-110.

Rönkä, A. & Kinnunen, U. 2002. Perhe ja vanhemmuus: suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS – kustannus.

Savolainen, M. 1984. Lapsen huolto- ja tapaamisoikeus. Helsinki: Suomen Lakimiesliiton Kustannus Oy.

Seita. Avioliittolaki. Viitattu 24.7.2017. <http://www.seita.fi/fi/avioliittolaki>

Sorokin, M. 2014. Lapsen vieraannuttaminen toisesta vanhemmasta lapsen huolto- ja tapaamisriidassa - Lastensuojelun sosiaalityöntekijän näkö- kulma. Pro gradu tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 2.6.2017.

[https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/43587/URN:N
BN:fi:ju-201405281868.pdf?sequence=1](https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/43587/URN:N
BN:fi:ju-201405281868.pdf?sequence=1).

Taskinen, S. 1994. Perhe muuttuvassa maailmassa. Tampereen yliopisto, sosiaalipolitiikan laitos C-sarja 6/1994. Tampere: Jäljennepalvelu.

Terveysten ja hyvinvoinninlaitos. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 15.6.2017.

<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja>

Tilastokeskus. Perhe. Viitattu 13.11.2017.

<http://www.tilastokeskus.fi/meta/kas/perhe.html>

Tilastokeskus. Tilastot. viitattu 11.11.2017.

https://www.stat.fi/til/perh/2016/perh_2016_2017

Tilastokeskus. Siviilisäädyn muutokset. Viitattu 30.4.2017

http://tilastokeskus.fi/til/ssaaty/2015/ssaaty_2015_2016-04-21_tie_001_fi.html

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi.

Helsinki: Tammi.

Törrönen, M. (2001). Eri-ikäiset ja -arvoiset lapset. Teoksessa Törrönen, M.

(toim.), Lapsuuden hyvinvointi. Yhteiskuntapolitiittinen puheenvuoro

(s. 58–84). Helsinki: Pelastakaa lapset ry.

Vuori, J. (2003). Äitiyden ainekset. Teoksessa Forsberg, H. & Nätkin, R.

(Toim.), Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä (s.

39–63). Helsinki: Gaudeamus.

YK:n lapsen oikeuksien julistus.1959. Viitattu 15.5.2017.

<http://www.unicef.fi/fi/lapsen-oikeudet.fi>

Warshak, A. R. 2012. Eromyrkky. Kuinka suojella lasta avioerotilanteessa.

Helsinki: Gummerus.

LIITTEET

LIITE1 Sähköposti

Opinnäytetyössämme tutkimme vieraannuttamisen vaikutusta lapseen. Alla on kysymykset, jonka runkona haastattelumme toimii. Kiitos osallistumisesta tutkimukseemme!

1. Millaisessa elämäntilanteessa vieraannuttaminen alkoi?
2. Millä tavoin vieraannuttamista on tehty aikuisen toimesta?
3. Millä tavoin vieraannuttaminen on näkynyt lapsen käytöksessä ja mitä vaikutuksia sillä on ollut lapseen?
4. Oletteko saaneet apua vieraannuttamiseen ja siitä mahdollisesti aiheutuneisiin ongelmiin?

Ystävällisin terveisin: Pia-Mari Kuure ja Katriina Piippo

LIITE 2: Suostumus tutkimukseen

KIRJALLINEN SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN

Suostun vapaaehtoisesti osallistumaan Pia-Mari Kuuren ja Katriina Piipon opinnäytetyöhön liittyvään tutkimushaastatteluun aiheesta 'Vieraannuttaminen ja sen vaikutus lapseen'. Olen tietoinen siitä, että minusta kerättäviä tietoja käsitellään luottamuksellisesti ja siten, ettei niistä voi tunnistaa henkilöllisyyttäni. Minulla on oikeus keskeyttää osallistumiseni haastatteluun missä vaiheessa tahansa.

Allekirjoituksella vahvistan suostumukseni tutkimuksen tekemiseen ja haastattelun nauhoittamiseen.

Paikka ja aika

Allekirjoitus